

מב 7 תשרי 5772
תשע"ב

קובץ לחיזוק ההתקשרות

קובץ ויעקב הלך לדרכו

יוצא לאור ע"י
תלמידי ישיבת
"תומכי תמימים ליובאוויטש המרכזית"

770 איסטערן פארקוויי, ברוקלין נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושתיים לבריאה

פתח דבר

אחינו תלמידי התמימים,
שלום וברכה!

עם סיום חודש תשרי, הננו להגיש לאורחים שבאו להסתופף בחצרות קודשנו לחודש החגים ה'תשע"ב – כמו גם לשאר תלמידי התמימים בעולם כולו – את הקובץ הנוכחי, קובץ "ויעקב הלך לדרכו".

בקובץ זה:

א. **"דבר מלכות"** – שיחה מיוחדת מכ"ק אדמו"ר זצוקל"ה נבג"מ זי"ע, מיום שמחת-תורה תשי"א (עוד טרם קבלת הנשיאות באופן רשמי. בלתי מוגה), בענין "ויעקב הלך לדרכו", ודרכי ההתקשרות כו'.

ב. **"צבאות השם"** – בקשר עם שלושים ואחת שנה להקמת הארגון ע"י הרבי, בסוכות תשמ"א, מובאת בזה השיחה בה הכריז הרבי על ההקמה, מכתב הרבי בטעם האופי ה'צבאי' של הארגון, ורשמיו של האמן ר' מיכאל ע"ה שוורץ, שצייר את הסמל המפורסם.

ג. **"שלשלת יחס ישראל"** – לקט מתוך מכתבי ורשימות הרבי הריי"צ והרבי, בדברים המגלים קמעא מהקשר ביניהם. הלקט מלווה בתמונות נדירות ומרהיבות, וכתב-יד נדיר.

ד. **"תשרי תשכ"ב"** – בקשר עם תקופת חמישים שנה, מאז ימי תשרי תשכ"ב, מובא בזה יומן בפרסום ראשון, משלהי תשכ"א וימי תשרי תשכ"ב. כפי הנראה מתוכן הענינים, נכתב יומן זה בשנתו ע"י המזכיר הרה"ח ר' יהודא ליב שי' גרונר.

ה. **"הפיצו את הפעולות בכל העולם"** – פרק המסיים את הספר "אידישקייט אין אמעריקע" ומתפרסם כאן לראשונה (בהמשך לפרק מתחילת ספרו, שהתפרסם בקובץ הקודם), מאת הכותב אשר ע"ה פען, בו הוא מתאר את פאראד ל"ג בעומר תשט"ז, ומוצא בו את התשובה, אנה מועדות פניה של היהדות בארצות-הברית של אמריקה.

ו. **"ויבשר טוב"** – אגרת-קודש מאת הרבי הריי"צ, בענין חשיבות הודעת בשורות-טובות לנשיא-הדור, והמעלה המיוחדת שבקיום הדבר בזריות.

עומדים אנו אחר סיום ימי חודש השביעי, חודש תשרי במחיצת קודש הקדשים נשיא דורנו כ"ק אדמו"ר, ולע"ע עדיין לא זכינו לחזות באור פני מלך חיים בגשמיות ולמטה מעשרה טפחים. בשעה זו בוקעת התפילה והזעקה מלב כל אחד מאיתנו - בניו של כ"ק אדמו"ר - לשוב ולהתראות עמו תיכף ומיד.

מודים אנו להשי"ת על גודל הזכות שניתנה לנו להיות בזמן זה בד' אמותיו של נשיא דורנו. יהי רצון שנצל את הכוחות שניתנו לנו כאן ובשנה הבעל"ט נסיף בלימוד התורה, בקיום המצוות בהידור, בעבודת התפילה ובכל הוראות וענייני כ"ק אדמו"ר במיוחד ונזכה לגרום לו נחת בכל הפרטים.

ונסיים בדברי הרב (שמחת-תורה תשמ"ז):

"יהי רצון שכל אחד ואחד בתוככי כלל ישראל, ינצל את כל הכוחות שניתנו בחודש תשרי, כדי להוסיף בקבלת החלטות טובות, וקיומן בפועל, בעבודה של "ויעקב הלך לדרכו", במשך כל השנה כולה. ובפרטיות יותר:

"ויעקב" – גם בהיותו במעמד ומצב של "יעקב", על שם "וידו אוזחת בעקב עשו", כלומר בזמן ומקום הגלות, הרי לא זו בלבד שאינו מתפעל מחשכת הגלות, אלא אדרבה – שמוסיף בעבודתו ביתר שאת וביתר עז.

"הלך" – עד לעבודה באופן של הליכה, הליכה אמיתית, באין ערוך לגבי מעמדו ומצבו הקודם.

"לדרכו" – דרכו של יעקב, "בכל דרכיך" ו"בכל מעשיך", שממשיך בהם את "דרך ה' – לעשות צדקה ומשפט", ו"באור פני מלך חיים" – שמתברך על-ידי זה בכל ענייניו הגשמיים, ועל אחת כמה וכמה בכל ענייניו הרוחניים, שנה מבורכת בגשמיות וברוחניות גם יחד, מתוך שמחה וטוב לבב. ועד לברכה העיקרית – גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו".

בברכת אחים, טייערע ברידער! מיר וועלן זיך וויטער זעהן!

ועד תלמידי התמימים העולמי

מוצאי שבת בראשית תשע"ב
ברוקלין נ.י.

דבר מלכות

שיחת יום שמחת־תורה תשי"א

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

à. ידוע — בשם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע — שלאחרי שמחת תורה מתחיל הענין ד"ויעקב! הלך לדרכו².

— בהמשך וככה³ מובא שהענין ד"ויעקב הלך לדרכו" מתחיל במוצאי יום הכיפורים: "העבודה שאחר התשובה דיום הכיפורים עז"נ ויעקב הלך לדרכו"⁴,

אלא, שהמדובר שם הוא בענין "ויעקב הלך לדרכו" בנוגע לעבודה בעניני התומ"צ, כי, ביום הכיפורים נעשית הסליחה ומחילה על העוונות דכל השנה, ולאח"ז מתחילה ההליכה "בדרך התורה והמצוות להיות בבחי' סוד מרע ועשה טוב",

ואילו הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" בנוגע לעבודה בעניני העולם, עובדין דחזו — מתחיל לאחרי כללות העבודה דמועדי חודש תשרי,

כי, גם העבודה שלאחרי יום הכיפורים [החל מד' הימים שבין יום הכיפורים לסוכות (שהם כנגד ד' אותיות שם הוי"ו)], ועאכו"כ חג הסוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה] היא בעניני קדושה, תורה ומצוות",

[ומהחילוקים שביניהם — שהעבודה דראש השנה ויום הכיפורים שייכת לתיקון והשלמת עניני העבודה דשנה שעברה, הן בנוגע לקבלת עול, ענינו של ראש השנה, והן בנוגע לסליחה ומחילה, ענינו של יום הכיפורים, ואילו העבודה ממוצאי יום הכיפורים עד לאחרי שמחת תורה, היא התחלת העבודה דהשנה החדשה],

היער (רש"פ)*.

(5) סה"מ תשי"א ע' 42. וראה ספר פוקח עורים (מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' תנד). סה"ש תרפ"ט ע' 25. וש"נ.

(* הנחת ר' שלמה פרידענס ממאמרו של אדמו"ר הזקן בשנת תקנ"א (וראה אוה"ת שה"ש (כרך א) ע' קפח ואילך. וראה גם ד"ה זה דש"פ נצבים תשי"ד (סה"מ תשי"ד ע' 177 ואילך)).

(1) לשון הכתוב — ויצא לב, ב.

(2) ראה אגרות־קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קצד: "וכן הי' נוהג הוד כ"ק אאמו"ר .. אחרי הסעודה הגדולה (דשמחת) .. הי' מתחיל לומר הנה עתה הגיע עת ויעקב הלך לדרכו כו". וראה סה"מ תשי"א ע' 240. סה"ש תרצ"ו ע' 43. וש"נ.
(3) תרל"ז — רפצ"ו.
(4) ושם: "כמ"ש מזה בד"ה כתפוח בעצי

ורק לאחרי סיום כל מועדי חודש תשרי — במוצאי שמחת תורה — מתחילה העבודה בעניני העולם, עובדין דחול.⁶

á. והנה, כאשר עושה חשבון בנפשו אודות אופן עבודתו במשך חודש תשרי — מתעוררת אצלו שאלה: במה ("מיט וואָס") יוצא הוא לילך לדרכו לעבודת כל השנה?

והמענה לזה — שהכח על ההליכה לדרכו לעבודת כל השנה, הוא, ע"י ההתקשרות אל הרבי:

ידוע? שהמשכת החיות לכל בני"ה הוא מ"ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחי" ראש ומוח", בדוגמת המשכת החיות דאברי הגוף מהמוח שבראש, אשר, העיקר בזה הוא שלא יהי' הפסק ח"ו בין אברי הגוף אל הראש, אלא כל אברי הגוף יהיו מקושרים אל הראש, שאז נשפע החיות מהמוח שבראש לכל אברי הגוף, ולכן צריכים להיות מקושרים אל הרבי, שהוא הראש, ועל ידו נשפע חיות לכל המקושרים אליו.⁸

ומזה מובן גם בנדו"ד — שע"י ההתקשרות אל הרבי נמשכת גם הנתינת-כח לעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" במשך כל השנה בעובדין דחול.

á. ויש לקשר זה עם קריאת היום בתורה — פרשת ברכה:

בחלק הפרשה ד"שלישי" — העלי' הכי חשובה,

— ע"פ קבלה, העלי' הכי חשובה היא ששי (כדאי'תא בכתבי האריז"ל⁹), אבל ע"פ נגלה, העלי' הכי חשובה היא שלישי¹⁰, וכיון שרוצים וצריכים שכל הענינים יומשכו למטה מעשרה טפחים באופן גלוי, מדגישים את החשיבות ע"פ נגלה דוקא —

נאמר: "וליוסף אמר מבורכת הוי' ארצו ממגד שמים מטל ומתהום רובצת תחת וגו'"¹¹, והולך ומפרט ריבוי ענינים בברכתו של יוסף.

ויש לומר הרמז בזה — שע"י ההתקשרות ליוסף ("וליוסף אמר"), כ"ק מו"ח אדמו"ר ששמו (הראשון) יוסף, נמשכת ברכתו של הקב"ה

6) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 266 ואילך.
 7) ראה תניא פ"ב.
 8) אף שגם הפושעים ומורדים כו' מקבלים חיות מראשי אלפי ישראל — מבחי' אחוריים (תניא שם).
 9) ראה שער הכוונות ענין קריאת ס"ת דרוש ב (פע"ח שי"ח פי"ט. ועוד) הובא בבאה"ט או"ח סו"ס רפב. וראה מג"א שם סק"ט (מוז"ג קסד, ב).
 10) ראה גיטין ס, רע"א. רמב"ם הל' תפלה פי"ב הי"ח. טושו"ע או"ח סקל"ו ובנ"כ.
 11) לג, יג.

(לא רק בעניני "שמים", אלא) גם בעניני ארץ ("מבורכת הוי' ארצו"), מלשון ארציות, גשמיות וחומריות, שזוהי העבודה בעניני העולם, עובדין דחול; ולא רק המשכת הברכה משם אלקים, בגימטריא הטבעי¹², אלא גם המשכת הברכה משם הוי' ("מבורכת הוי' ארצו"), שלמעלה מהטבע.

ויש להוסיף בדיוק לשון הכתוב "וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו", לא "ארץ" סתם, אלא "ארצו" דייקא — ש"ארץ" הוא מלשון רצון¹³, ו"ארצו" הוא הרצון שלו, של יוסף — שבזה מרומזו שצריכים להניח ("אזועקלייגן") את הרצונות שלו ("די אייגענע רצונות") ולהתמסר לרצונו של הרבי ("ארצו", של יוסף).

וע"י ההתמסרות לרצונו של הרבי ("ארצו") נמשכת ברכת ה' ("מבורכת ה'") בכל הענינים, "ממגד שמים מטל ומתהום רובצת תחת וגו'" (כנ"ל), ובעיקר — הברכה בנוגע להתקשרות אל הרבי, שזהו השכר הכי גדול, "שכר מצוה מצוה"¹⁴ ("שכר מצוה היא המצוה בעצמה"¹⁵).

*

ã. כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה¹⁶ לכל השלוחים בערי השדה ובירכם בהצלחה בשליחותם בערי השדה, ואמר:

"שדה" — מורה (בדרך כלל) על קליפה, שלכן נקרא "עשו" בשם "איש שדה"¹⁷. ואעפ"כ, שלח כ"ק מו"ח אדמו"ר שלוחים למקומות כאלה שהי' קורא להם בשם "ערי השדה" [בין אם הוא בעצמו נתן שם זה, או ששם זה נתקבל אצלן], כדי לפעול בשליחותו גם ב"שדה". [לא' ששמו יעקב, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויעקב הלך לדרכו".]

ä. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל לא' מהו מספר תלמידיו ומחונכיו, וכשהשיב שמספרם הוא פ"ו, אמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א: מספר פ"ו הוא מספר נעלה, להיותו הגימטריא דשם אלקים. אבל, מוטב שיהיו תלמידיך ומחונכיך כהמספר דשם צבאות, שכן, אע"פ

(15) תניא רפ"ז. שם פל"ט (נב, ב).
(16) כן נתן משקה לכו"כ אנשים, ולאחדים מהם אמר איזה ענין פרטי (המו"2).
(17) תולדות כה, כז. וראה אוה"ת עה"פ קלט, סע"ב ואילך).

(12) פרס ש"יב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל — קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. ועוד.
(13) ראה ב"ר פ"ה, ח ובמת"כ שם.
(14) אבות פ"ד מ"ב.

שבנוגע לשמות יתכן ששם אלקים הוא נעלה יותר משם צבאות¹⁸, מ"מ, מספרו של שם צבאות הוא בריבוי מופלג לגבי המספר דשם אלקים.

(והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א): בשמחת תורה אין מקום לחשוש מפני ענינים של ישות (מצד ריבוי התלמידים). — ישות, לא שייך אף פעם, אלא הכוונה היא להרגש הישות, שבשמחת תורה אין לחשוש מזה.

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לכו"כ בחורים וברכם בשידוכים הגונים, ואמר:

שידוך הגון קשור ושייך להכנות לביאת המשיח ("מ'רעדט דאָך אַלץ וועגן הכנות צו משיח'ן"), כמארז"ל¹⁹ "אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף" ("אוצר ששמו גוף²⁰"), ע"י שידוך הגון והקמת בית בישראל.

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לכל תלמידי הישיבה, ואמר: על הפסוק²¹ "ושננתם לבניך" איתא בספרי²² "לבניך אלו התלמידים .. שהתלמידים קרויים בנים". — מציינו בגמרא²³ הלשון "כל המלמד את בן חבירו תורה .. כאילו ילדו", אבל בספרי הלשון הוא ש"התלמידים קרויים בנים"²⁴.

והנה, אמרו חז"ל²⁵ "יפה כח הבן מכח האב". וא' הפירושים בזה²⁶ — שהענין ד"יפה כח הבן" גופא הוא "מכח האב", ע"ז שהבן מקושר אל האב.

ובנוגע לענינו — הכח של התלמידים ("יפה כח הבן") למלא את השליחות הגדולה שהוטלה עליהם, הוא, "מכח האב", ע"י ההתקשרות אל הרבי.

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לדבר בנוגע לתלמידי הישיבה, ואמר:

(18) ראה שבועות לה, ב.
 (19) יבמות סב, סע"א. וש"נ.
 (20) פרש"י שם.
 (21) ואתחנן ו, ז.
 (22) הובא בפרש"י עה"פ.
 (23) סנהדרין יט, ב. הובא בפרש"י עה"ת במדבר ג, א.
 (24) ראה לקו"ש ח"ט ע' 33 ואילך. חכ"ג ע' 8 ואילך.
 (25) שבועות מח, סע"א. וש"נ.
 (26) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 222. וש"נ.

איתא בגמרא²⁷ ש"ביקש הקב"ה לעשות חזקי' משיח וסנחריב גוג ומגוג", היינו, שמצדו של חזקי' הי' יכול להיות הגילוי דמשיח, ואצלו האיר בחי' משיח (אלא שמאיזו סיבה לא בא הדבר לידי פועל)²⁸.

ובהמשך הסוגיא²⁹ מספרת הגמרא אודות פעולתו של חזקי' לבטל הענינים הבלתי-רצויים דסנחריב — "חובל עול מפני שמן³⁰.. חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהי' דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.. בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה".

והענין בזה — שרצונו של סנחריב הי' לפגוע בעיקר בתינוקות של בית רבן, וכנגד זה עמד חזקי', מבלי להתחשב בשום דבר, גם לא בדעת שאר חברי הסנהדרין שלא היו סבורים כמותו³¹, והתמסר ללימוד תורה עם תינוקות של בית רבן, ובאופן שיהי' נרגש אצלם שלימוד התורה הו"ע שלמעלה מהשכל — שזהו הדיוק בלימוד "הלכות טומאה וטהרה" דוקא, ש"דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו" (כמ"ש הרמב"ם³²).

ועד"ז בנוגע לחזקי' שבדורנו — כ"ק מו"ח אדמו"ר — שלא התחשב בשום דבר, גם כאשר שאר גדולי ישראל היו סבורים שבענינים מסוימים צריכים לוותר כו', אלא התמסר לפעול בנוגע ללימוד התורה ע"י תינוקות של בית רבן, וללמדם שהתורה היא למעלה מהשכל וכו'.

ולכן, מצדו הי' יכול להיות הגילוי דמשיח, ואצלו האיר בחי' משיח. וכאשר התלמידים ימלאו את הכוונה שלו — תהי' זו ההכנה וההכשרה לכך שהרבי יוליכנו לגאולה האמיתית והשלימה במהרה בימינו אמן.

*

è. כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לבאר הפסוק "וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו וגו'" (בהמשך להמדובר לעיל שע"י ההתקשרות ליוסף נמשכת ברכת ה' בכל הענינים), וביאר בפרטיות כל הפסוקים שבברכתו של יוסף, והמשיך לבאר הענין ד"ויראהו ה' גו' עד היס האחרון³³,

(31) ראה סנהדרין כו, א.

(32) סוף הל' מקוואות וספר טהרה.

(33) ברכה לד, א"ב.

(27) סנהדרין צד, א.

(28) ראה גם לקו"ש ח"כ ריש ע' 520.

(29) סנהדרין שם, ב.

(30) ישע"י יו"ד, כז.

à"èùú'à ,äöáú úçî ù í áé

ש"הראהו³⁴ הקב"ה (למשה) כל המאורעות שעתידין לאירע לישראל עד שיחיו המתים³⁵.

*

é. לאחרי ברכת המזון אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

חורף טוב, בריא ושמח, ושנשמע רק בשורות טובות. שכל אחד ואחד — מכל הסוגים — יצליח בענינו הוא: תלמידים ויושבי אוהל יצליחו בענינם הם, ובעלי עסקים בענינם הם. והעיקר — שהרבי שליט"א³⁶ יוליכנו לקראת משיח צדקנו, לארץ ישראל, לגאולה האמיתית והשלימה.

לאחרי תפלת ערבית אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

השי"ת יעזור ויצליח בעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו".

אדמו"ר מוהריי"צ (לאחרי ההסתלקות) —
ראה תורת מנחם — התוועדויות ח"א ע' 27
בהערה. ע' 83. ע' 139.

34) ספרי ופרש"י עה"פ.
35) חסר כל הענין (המו"ל).
36) ע"ד הלשון הרבי שליט"א אודות

פאנאנדערפאקען די פעקלעך

מענה לא' ששה בחודש תשרי בחצרות קודשנו, ושאל אח"כ את הרבי, כיצד להתעלות בעבודת ה':

בתוכן כתבו - ידבר ויבקש המשפיע שי' שלו שיבארוהו פתגם נשיאינו - שלאחרי תשרי צריך פאנאנדערפאקען את החבילה שקיפלו [= ארזו]

בתשרי
וכו'

קראן פתחו - ידבר
וישאל את הרבי, כיצד
להתעלות בעבודת ה'
בתוכן כתבו - ידבר ויבקש
המשפיע שי' שלו שיבארוהו
פתגם נשיאינו - שלאחרי
תשרי צריך פאנאנדערפאקען
את החבילה שקיפלו [= ארזו]
בתשרי
וכו'

הרבי בצאתו ללוות את האורחים, במעמד "צאתכם לשלום"

"צבאות" השם"

בימי תשרי לפני שלושים ואחת שנים, הקים הרבי את ארגון צבאות ה'. בקשר עם זה מובא כאן תיאור המעמד והשיחה בה הקים הרבי את הארגון, מכתב מהרבי המסביר על מבנה הארגון וצורתו, וכן תיאור של האמן ר' מיכאל שוורץ, שעיצב את הסמל המפורסם

בשיחה השנייה אמר הרבי שיש להתנהג כמו בצבא: א) לדעת שאין זה משחק חס-ושלום אלא עניין רציני. ב) לציית לפקודות ה' יתברך גם כשאין מבינים. ג) לא להתנהג על-פי מה שנראה, אלא על-פי הפקודות של ה' יתברך, מפקד הצבא, שרק הוא יודע מה טוב באמת עבור הצבא.

כנהוג בצבא – המשיך הרבי בשיחה השלישית – לערוך מזמן לזמן "פאראד" [= מצעד], ולהעניק "ציונים לשבח". ובנוגע לפועל: בימים שבין חג-הסוכות לימי החנוכה ייקלטו במסגרת "צבאות ה'" ילדים רבים, ובכינוס שיתקיים בימי החנוכה יחלקו פרסים. כל ילד נקרא להשפיע על בני ביתו וסביבתו.

כל הנזכר לעיל, הוסיף הרבי, יש לקיים בכל מקום שהדברים נשמעים, וזאת בכנס שייכללו בו כל ג' הקוין של תורה עבודה וגמילות חסדים, ועל-ידי זה תהיה תוספת בברכות ושמירת ה' יתברך. סיום הכנס היה בחלוקת המכתב של הרבי ומטבעות לצדקה.

היה זה כנס הייסוד של הארגון העולמי, אליו התייחס הרבי מעתה והלאה בתשומת לב רבה לכל הקשור בו.

תוכנית-חינוך מול רוח-החופש

היה מי שחשש שהקמת תנועת נוער בעלת מאפיינים צבאיים, בזמן שהעולם כולו חותר לשום ופירוז, יש בה משום נסיגה ובעיה חינוכית. הוא שטח את דבריו במכתבו אל הרבי, וכמענה לזה כתב הרבי מכתב ארוך ועשיר, בו הוא מבאר את הטעמים לייסוד ארגון 'צבאות השם' (בתרגום מאנגלית):

בשלשלת היחס, בהקדמה ללוח 'היום-יום' נאמר, "תשמ"א – פונה בקריאה לילדי/ילדות ישראל שלפני גיל בר/בת מצווה להתאגד ב"צבאות השם". היה זה במהלך שיחה לילדי ישראל, שנקראו במיוחד לכינוס ביום ג' דחול-המועד סוכות תשמ"א, ובו הכריז הרבי על הקמת הארגון "צבאות השם".

קודם לכן, ביום ג' פרשת כי תבוא, י"ד אלול תשמ"מ, הורה הרבי לסדר כינוסים מיוחדים לילדים וילדות בשלוש הזדמנויות: לפני ראש-השנה, בעשרת ימי תשובה ובחול-המועד סוכות. בכינוס האחרון, שהתקיים בחול-המועד, פתח הרבי ואמר, כי בוודאי כבר מסרו לילדים את תוכן מכתבו לכל ילדי ישראל שלפני בר/בת מצווה. המכתב המדובר נושא את התאריך "חול המועד סוכות פרשת ברכה, שנת ה'תשמ"א", ובו נאמר:

ראוי לאחד את כל המסוגלים להתאסף תכופות במסגרת של "קהל", קבוצה ב"צבאות השם", שעליהם נמנה כל יהודי עוד מקטנותו... לכבוש את העולם על-ידי "שימלא" אותו, יאיר העולם באור אמיתי, כך שייראה לכל אשר כל הארץ היא של הקב"ה.

הרבי השמיע לפני הילדים שלוש שיחות. בראשונה ציין ששנת 'הקהל' שייכת במיוחד ל"טף", ולכן בחג-הסוכות השתא יש להדגיש את פעולותיהם של ילדי ישראל על-ידי ייסוד ארגון "צבאות ה'" שמטרתו להילחם ביצר; על הילדים להשפיע גם על חבריהם להיכלל בארגון זה.

ארגון "צבאות השם" – משמש לקירוב ילדי ישראל לתורה ומצוות, ולכן מיותר לציין שיסודו נעשה מתוך שיקול דעת רציני ביותר.

ראשית כל, "צבאות השם" – איננו 'מונח' מיוחדש; הוא מוזכר בתורה בקשר לגאולת ישראל ממצרים. ברור שהמונח לא נאמר בקשר למלחמה גופנית. הכוונה היא ש"צבאות" אלה שהיו משועבדים לפני כן לפרעה השתחררו ונהפכו להיות "צבאות השם", שיוכלו לעבוד את השם, ואותו בלבד.

התורה אינה מהללת את המושג של 'מאבק', 'עריכת מלחמה' וכדומה. להיפך, "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", וכדברי חז"ל שהתורה ניתנה "לעשות שלום בעולם", "שלום" הוא "כלי מחזיק ברכה", ועוד מאמרי רז"ל ברוח זו.

כשנוסד הארגון "צבאות השם" נזהרתי מאוד משימוש בביטויים ובמונחים צבאיים, רק מונחים המתאימים לרוח התורה. מונח כמו "ריגול" – שכבודו מזכיר במכתבו – לא השתמשו בו.

השאלה היא: היות שהלשון "צבאות השם" נדמה לאחרים כמושג המדגיש רוח של לוחמה ומאבק – מדוע היו טעמים שהכריעו את החששות הללו? האם לא היו יכולים להשיג אותה מטרה בדרכים אחרות?

דבר זה מביא אותנו לנקודת הבעיה... שבבית הספר, ומוראה של מלכות ברחוב, מה שנותר הוא רק הפחד מן העונש, וגם פחד זה הוקטן בשנים האחרונות.

ילדים אמריקניים מתחנכים ברוח החופש והעצמאות. הדבר הביא להרגשה של ביטחון עצמי וביטחון בחוכמה

העצמית, ועד שהרוצה "לשחות נגד הזרם" חושב שהוא יכול להערים על המשטרה, המערכת המשפטית, וכדומה.

יש לתקן את שורש הבעיה – שהוא החסרון ב'קבלת עול'. חשבתי זמן רב, ומתוך מאמץ רב כיצד למצוא דרך להשפיע על ילדי אמריקה להתרגל לרעיון של התבטלות לפני מי שיש לו סמכות, בניגוד לרוח הרווחת בבתי הספר, ברחוב, ואפילו בבית, ששם ההורים, שאינם רוצים להתעסק עם הילדים, ויתרו על סמכותם והניחו את עבודת חינוך הילדים לידי אחרים.

הגעתי למסקנה, שהדרך היחידה להחליף את מהלך המחשבה הזו היא על-ידי מערכת של משמעת ומילוי פקודות שהם רגילים לה. ומערכת כזאת שהילדים עצמם ימצאו אותה קרובה לרוחם.

משום כך נוצרה תכנית "צבאות השם", שהתברכה מיד בהצלחה מרובה בהשפעה על ילדים שיעסקו בדברים מועילים, ושישפיעו על ילדים אחרים לחקות אותם (בהתאם לפתגם "ואהבת לרעך כמוך"), באופן החדור ברוח האהבה וקבלת עול בפני המפקד-העליון של צבאות השם – השם אלוקי הצבאות.

אגב, זוהי גם הדרך לחנך ילדים שנולדו עם נטייה נפשית ללוחמה ולמאבקים, לכוון נטייה זו לאפיק הנכון.

דבר זה מביא אותנו לנקודה נוספת. למרות שהמושג "שלום" חשוב ביותר בתורה, בכל-זאת נברא העולם באופן שיש בו תמיד מלחמה פנימית עם היצר הרע. בוזהר מובא שהמילה "לחם" נובעת מאותו השורש של "מלחמה", ושזה רומז

בעולם כולו – ללא שום תוצאות שליליות, אכן הוכיחה את עצמה, ולכן ברור אצלנו שזו הדרך הנכונה. אני רק יכול לקוות, שגם חוגים אחרים, מחוץ לליובאוויטש, ינהיגו זאת.

אני מקווה שהשורות האמורות לא רק שיבטלו את החששות שכבודו מעלה, אלא יכניסו את כבודו בין המחנכים הידועים הרבים והמנהיגים הרוחניים שהמליצו על התוכנית של "צבאות השם" בתור האמצעי המתאים להגיע אל המטרה בהצלחה.

למלחמה התמידית שבנפשו של אדם, אם יהיה זולל וסובא כבהמה או באופן נעלה יותר – שהגוף יהיה בריא ויוכל לעבוד את השם.

זוהי המלחמה היחידה שצריכים ילדי "צבאות השם" לנהל. ה"נשק המיסתורי" היחידי – הם שמירת שבת ושאר כל המצוות, שהם, ה"סוד" של התוקף היהודי במשך כל הדורות.

ההצלחה של ארגון "צבאות השם", בכל מקום שבו נוסד – ארצות הברית, קנדה, ארץ-ישראל, ומקומות רבים

קטעי דברים שהעלה האמן העולמי ר' מיכל שוורץ, שבמשך שנים היה המאירי של ליובאוויטש, ועבד לצידו של הרבי בשנים שלפני הנשיאות, במסגרת חלקו בעבודת ההוצאה לאור הענפה שניהל הרבי. בתשרי שנת תשמ"א, הקים הרבי את ארגון "צבאות השם", ור' מיכל זכה לעצב את סמלו.

היה זה מוצאי שבת בשעה עשר בלילה, כששמעתי את פעמון הדלת מצלצל ומבשר על בואם של שני אברכים חב"דניקים, ידידים שלי. היו אלו הרב יוסי רייצ'יק והרב מענדל קוטלרסקי.

לאחר שהם תיארו את הפרטים של הארגון החדש, עליו שוחח הרבי קודם לכן, הם הודיעו לי שהרבי מחכה לשובם עם שרטוט של הסמליל, כדי שהוא יוכל להיות מוכן להדפסה ביום ראשון, בראש עלון פרסומת, מדבקות ועוד גיליונות ששייקו את ארגון "צבאות השם".

האזנתי לדבריהם בתדהמה מוחלטת. התבקשתי להפסיק מכל עיסוקיי ולעבוד על הלוגו כדי שהארגון יוכל לצאת לדרך... הבנתי ששני אברכים נפלאים אלו היו רציניים, ולא היה לי כל מושג כיצד

בחג הסוכות 1980 שוחח הרבי על כך שיש להקים ארגון נוער בשם "חיילי צבאות השם" אליו יצטרפו ילדים וילדות בגילאי בית ספר. הרבי פירט את חזונו: עשרות אלפי ילדים יהודיים ברחבי העולם יצטרפו כחיילים ב"צבאות השם" ויתקדמו בדרגות מטוראי לגנרל, תוך כדי שהם מקיימים מצוות ומעשים טובים.

בשבת הרבי שוחח על הרעיון החדש ומיד בצאת השבת כמה צעירים חב"דיים נקראו אל הדגל, כדי להתחיל בביצוע הרעיון. הם חשו כי ראוי שיהיה להם סמל ברוח 'צבאית'.

"גשו לשוורץ" אמר הרבי, "הוא יצור זאת עבורכם".

דגל (צבא) יפן

הגהות הרבי על טיוטת ציור סמל צבאות ה':

על כללות הציור העיר הרבי כי יש להחליף את הרקע, באשר "ציור השמש וקרני (שבתוך ה"א) - הם בדיוק דגל יאפאן וצבא שלה".

הרבי הוסיף ברגלה הימנית של ה"א את המילה "of", כך שהכיתוב הוא "ARMY of HASHEM".

שיפצתי את השרטוט הראשוני לפי הוראותיו של הרבי. גם הפעם נכחת לראות שהוא צדק בהחלט. הלוגו נראה טוב בהרבה, ובזכות השינויים יהיה ניתן להדפיסו בקלות יתירה גם במידות קטנות.

אמרתי להם, שאם יהיה צורך - אשאר ער ככל האפשר, כדי שיצירת האומנות תהיה מוכנה להדפסה למחרת. לא שמעתי מהם שום דבר באותו ערב, אולם ביום המחרת כבר רצו מכוונת הדפוס כשהם מדפיסות שוב ושוב את השרטוט הגולמי שלי...

זמן קצר לאחר-מכן נוספה לסמל הסיסמה של הארגון, "אנו רוצים משיח עכשיו", באישורו של הרבי. הסמל הזה שימש את הארגון למעלה מעשר שנים, עד שהתעקשתי שהגיע הזמן להביאו לכדי פיסת אמנות מושלמת לכל ההדפסות העתידיות.

כיום הלוגו של צבאות השם הוא הסמל של ארגון יהודי הכי מודפס בהיסטוריה. ההערכות נעות בין מיליונים למאות מיליונים של עותקי הסמל שהודפסו.

ההיסטוריה של ארגון צבאות השם מפעימה. הוא התחיל עם קבוצת ילדים בקראון הייטס שבברוקלין, וגדל במהירות ללמעלה ממאה-אלף ילדים יהודיים מתינוקות בעריסה ועד לבר או בת מצווה, עם סניפים ברחבי העולם.

כאשר אני קורא על ההישגים של ארגון צבאות השם, לבי מתמוגג מנחת ואני חש כבוד רב שנקראתי להיות מעורב בתחילת ההשקה של צבאות השם.

ליצור סמל בעל אווירה צבאית. הם היו בטוחים שהרבי יאשר את מה שאצור. הוא מחכה להם שישבו, והם הבטיחו לי שמיד כשהרבי יגיש את הערותיו הם ישובו לביתי.

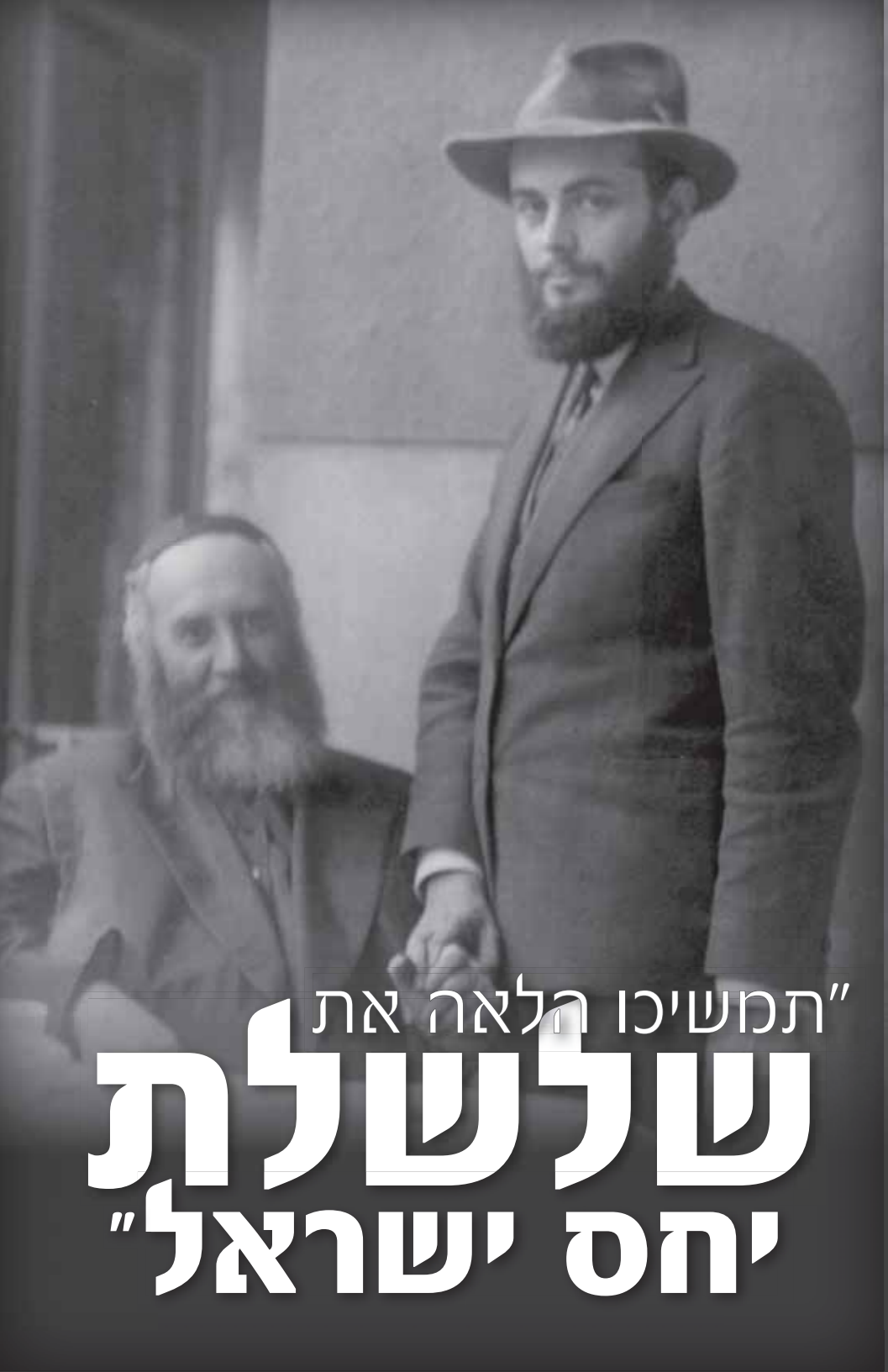
ללא התלבטות החלתי לצייר עיטור בסגנון מבצר בעל חמישה צריחים, שכלל את ראשי התיבות צד"ק וה"א, ראשי התיבות של ארגון "צבאות השם".

האותיות צ' וה' הופרדו ברקע בגבול אלכסוני, לכל אות רקע נפרד. הרקע של האות צד"ק היה בצבע כחול ובו כוכבים וירח המסמל את הלילה; הרקע של הה"א היה שמש אדומה על שדה צהובה, המסמל את היום. הרעיון היה להביע שחילי "צבאות השם" מקיימים מצוות ביום, בלילה ובכל השנה...

השלוחים רייצ'ק וקוטרסקי חטפו את השרטוט הגולמי, ורצו לראות את הרבי. השעה הייתה אחרי 11 בלילה. בערך בשעה אחת לפנות בוקר הם שבו מרוגשים כשהם מעבירים את הערותיו של הרבי:

ראשית, באופן עקרוני - היה הרבי מרוצה מהצורה, הכיתוב והסגנון. שנית, הוא הורה שאסיר את הירח והכוכבים מהרקע של האות צד"ק, כיוון שזה עלול להזכיר 'עבודת-כוכבים'. צבע כחול אחיד יספיק. שלישית, השמש עם הקרניים האדומות, מאחורי האות ה"א - מזכירה את דגל יפן. צבע אדום אחיד יספיק גם כאן.

"אם אוכל לעשות שינויים אלו הם ישובו אל הרבי, ואם לא יהיו לו הערות נוספות - הסמל יהיה מוכן להדפסה מיידית.

”תמשיכו הלאה את

שלשלת

”יהס ישראל”

רשימה חלקית זו מנסה לגעת בזעיר אנפין עכ"פ, כפי אשר אנו, קרוצי חומר, יכולים לראות ענינים מופלאים אלו ב'דעת תחתון' שלנו, בסוד הקשר וההתקשרות המיוחדת בין כ"ק אדמו"ר הרי"צ, ובין חתנו ממלא-מקומו כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע. שאף אשר 'מיהו זה ואיזה הוא' אשר יערוב לבו לבוא בסוד עבדי ה' – הנה כיון שענינים אלו נתגלו לנו, מובן שיכול ושייך ענין זה להוסיף לנו בהתקשרותנו באילנא דחי"י. ובפרט אשר הקשור ודבוק באמת – הנה עבורו כל פרט וכל הגה נוגע עד מאוד.

טוב מאוד ונעים מקאווקאז [כאן רומז על פגישתם בקיסלאוואדסק שנמצאת בקווקאז], הוא הי' רוצה ללכת פעם נוספת לטיול בהר, במיוחד הטיול עד ההר. יכולני לומר שאני כבר קצת מכיר אותו, הוא נותר מאוד מרוצה מקבלת הפנים. הוא לא ראה הנהגה כזו. מאוד ביתית וידידותית, דבר שמוסיף הרבה..."

■

בליל ה' טבת תרפ"ט (רשימות היומן עמ' קמט), כותב הרבי ענין מופלא:

נכנסתי – ע"פ הקריאה – לחדר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. אמר שחפץ הוא למסור לי פרישת-שלום מאחי ישראל ארי' ליב נ"י (הדר בלנינגרד). על שאלתי, אם קבל מכתב ממנו, ענני: "שמעתי מאמר דא"ח ביחד עמו מאבי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע".

והמשיך לספר, וזה הדבר:

בלילה הזה ראיתי את אדמו"ר נ"ע, מטפחת-המשי בידו, ובפנים צוהלים עד

תחילת הקשר בין הרבי לחותנו הרבי הרי"צ היתה ככל הידוע לנו בשנת תרפ"ג. אז, בחודש תמוז של שנת תרפ"ג, היתה פגישתם והתראותם הראשונה של הרבי והרבנית ככל הנראה – בעת שמשפחת בית הרב שהתה בחופשה בקיסלאוואדסק. כשחזר הרבי הרי"צ לרוסטוב, לשם המשך עבודת הקודש, התלווה אליו הרבי. מרוסטוב כתב הרבי הרי"צ לבתו על התרשמותו העצומה ממי ש'מיועד להיות חתנה':

"בתי, השבוע למדתי ביסודיות "הלכות מענדל שיי", כמעט כל יום עד אתמול בערב, מספר שעות ביום. ביום ראשון בילינו שלשתינו כל היום, והי' נעים מאוד. הוא נשאר כאן לשבת, ומן הסתם ביום ראשון יסע אי"ה הביתה להצלחה [= לביתו ביקטרינוסלב]. הוא מרגיש אחרת לגמרי מאשר בפעם הראשונה שבה הי' כאן [= כנראה הכוונה ליו"ד שבט תרפ"ג, שלפי המסופר אצל חסידים היה הרבי אצל רבינו ברוסטוב]. נשאר לו רושם

כעבור רגעים אחדים, אמר: אַ! איך קען
דאך דיר [אני הרי מכיר אותך].

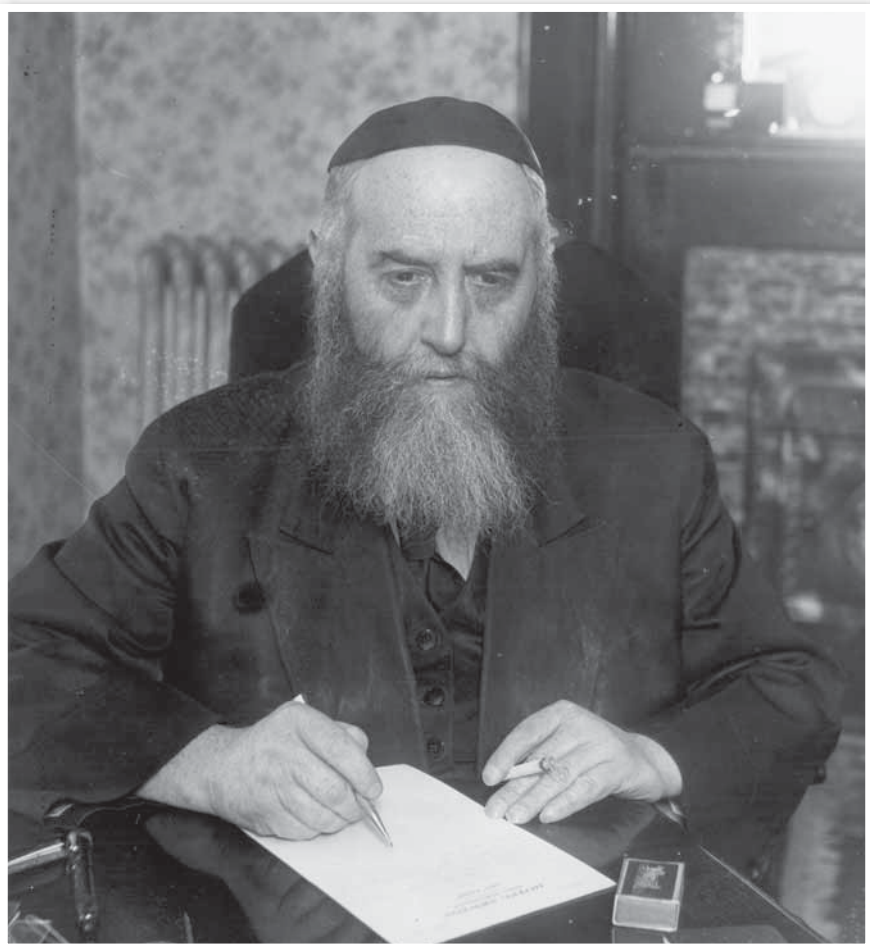
ואמר אבי דא"ח - ד"ה שחורה אני
ונאווה".

... וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:
וצריך לשאול אצל אחיך עד"ו.

למאד. בפעם האחרונה הי' כן מראהו
בשנת תרס"ח. ואמר לי: מזל-טוב, פאר
דער היטל [עבור הכובע].

ואח"כ אמר: זיי קאנען אריינגיין [הם
יכולים להכנס]. פתחתי הדלת ונכנסו
כמה אנשים, וביניהם אחיך. מעט מעט
קרב - או קרבתי אליו - וחבקתיו בידו
אחת. אבי אדמו"ר נ"ע שאלני: ווער איז
דער יונגערמאן? [מיהו האברך?] אבל

צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הנני נותן לך מתנה ספר כתב יד קדשו, בפירוש המשניות, ואני תפילה אשר זכותו הק' בלוי'ת חן זכות הוד כ"ק אבותי רבותינו הק', יאהיל אליך ועל זוגתך בתי תי', אשר יעזרכם השי"ת ברוב טוב ותהי' הנהגתכם בהגברת הדעת בינה והשכל, וישמח השי"ת את לבבכם ולבבינו בדור ישרים יבורך בכל מיני טוב, ועיינינו תחזינה בכם

לקראת חג הפסח הראשון אחרי החתונה, שלח הרבי הרי"צ מתנת-חג לחתנו הטרי, בצירוף אגרת זו מיום י"ג ניסן תרפ"ט:

חתני יקירי וחביבי ה"ר מנחם מענדיל שי", שלום וברכה,

ביום הזה, היום הילולא רבא של הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח

ובכב"ב יחיו כל טוב בגו"ר, ומאשרים
תהיו בכל מכל כל.

ולאחר חתימת יד קודשו הוסיף שורות
אלו:

"התבונן היטב בהמרגליות טובה אשר
נתן לך האלקים לאריו"ש [לאורך ימים
ושנים] וכל טוב בגו"ר, והשי"ת יתן לך
חבו"ד [חכמה, בינה ודעת] להבין העניין
על בוריו באמת לאמיתו"...

מכתב זה היה לעיני הרבי בלבד,
משום שבאותו יום ממש כתב הרבי
הרי"צ מכתב נפרד אל הרבנית ששהתה
באותה עת בריגא, לשם נסעה כבר בר"ח
מנחם אב.

כמעט ארבעה חודשים אחר כך,
כשהוא בעיצומו של המסע בארה"ב
בעיר בולטימור מעלה הרבי הרי"צ שוב
את הנושא העלום, שלא הוזכר בחילופי
המכתבים בינתיים. וכך הוא כותב באגרת
מיום ראשון כ"ו טבת:

"... נא כתוב לי בפרטיות מכל אשר
אתך לטובה בגשמיות ורוחניות. וע"ד
המתנה טובה, מרגליות יקרה, עדיין אין
אתה יודע כוונתי, או כבר עמדת על
חידתי[?]."

לאחר אזכור שני זה, אנו מוצאים כי
הרבי מתייחס ל'חידה', וכן גם לסיבת אי
כתיבתו. וכך כותב הרבי באגרת תשובה
מיום ראשון, י"ח שבט תר"צ:

"מכתבו מכ"ו לחודש העבר בענג
ותודה הגיעני, וסיבת אי-כתיבתי – אשר
בודאי גם בלעדי כתבי מובן לו הוא
– אשר קשה לי למצוא בחיי עובדות
מענינות להודיע, ולמלאות גליון נייר
בדברים של מה בכך, בכתיבת מכתבים
לשם מכתבים, הרי למה אגזול זמנו
בשביל זה, ובודאי גם לא לכגון דא אתכון
כ"ק.

לאחר שחזר כ"ק אדמו"ר הרי"צ
מנסיעתו המיוחדת והמפורסמת לארץ
הקודש, בקיץ תרפ"ט, התעכב בדרך
חזרה ממסע זה בעיירה באדען-באדען
שבגרמניה. הרבי הגיע לבקרו במקום,
כפי המתועד ביומנו של הרבי הרי"צ:

ה', אדר"ח אלול: 8-9: דיבור עם חתני
רמ"מ שי' כי יבוא לבאדען, והוא הודיע
לי כי יש לו כרטיס.

ו', בדר"ח אלול: 10 – הנני הולך
לבית הנתיבות לקבל פני חתני שי', כי
בא יבא עם המסע מברלין 10:30; 10:45
– בא חתני רמ"מ שי' וידידי רמ"מ שי'
רוטשטיין; 11-12 הנני מדבר עם חתני
רמ"מ שי' על אודות הנסיעה לאה"ק ת"ו
והרשמים השונים.

ש"ק, ב' אלול: 10-12 טיול עם חתני
רמ"מ שי' ובדבור בענינים פנימים...

ביום שני לאחר אותה שבת, נסע הרבי
הרי"צ לפאריז, ואח"כ יצא מהאוויר ביום
רביעי, למסע היסטורי ראשון לארצות
הברית. הרבי נסע ללוות את חותנו
לתחנת הרכבת, בדרכו לפאריז, חזר ללון
בבאדען ובבוקר יום שלישי נסע בחזרה
לברלין, מקום מגוריו באותה עת.

ביום שלישי ה' אלול כתב הרבי
הרי"צ אל הרבי מכתב בנושאים שונים
הנוגעים לתיאור פרטי הנסיעה של
המסע לארה"ב. בסיום המכתב מבקש
הרבי הרי"צ כי הרבי יכתוב לו בכל שבוע
ושבוע, ושיהיו אלו מכתבים ארוכים,

ואיכות ומהות המרגלית טובה טרם הבנתי פ"י מה הוא..."

כעבור למעלה מחודש ימים מוצאים אנו אגרת קודש בה מפרש הרבי הריי"צ פשרה של חידה עלומה זו – במכתב מיום שלישי כ"ה אדר תר"צ:

"... והמרגלית טובה אשר נתן לך האלקים, היא בתי רעייתך הכבודה תי. יקויים בה חכמת נשים בנתה ביתה על יסודי קדש הקדשים, ותהי ביתכם פתוחה לרווחה לכל הטוב אשר בירכו אותנו כולנו הוד כ"ק אבותנו רבותנו הקדושים זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בגו"ר, אשר דבריהם חיים וקיימים לעד ולנצח נצחים לכל שומרי פקודתם."

באוצר אגרות הקודש נשמרו גם חלק מהמכתבים אותם כתב הרבי אל חותנו הרבי הריי"צ, עתים שעיון במכתבים אלו שולח אלומת אור על המעט שאנו יכולים להבין בדעת תחתון בחילופי האגרות ביניהם.

האגרת הראשונה המועתקת היא מברלין, מיום ראשון כ"ו מנחם אב תרפ"ט:

"כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א

מכתבו בתודה ועונג קבלתי, וזה כבר חפצתי לענות, אבל לא ידעתי לאן לשלוח המכ', מאי ידעי איפוא הם נמצאים, רק אמש נודעתי הכתובת, והנני מממהר לענות, אף שגם עתה איני בטוח כ"כ כי הכתובת נכונה היא, ואת כ"ק הסליחה על אחר התשובה.

שמחתי במאד על אשר ימי היותם בא"י עברו ברוב פאר והדר, ולפי הנראה

גם בשלום, לפי ערך. ולפי המנהג שם, הרי לאו מילתא זוטרתא היא כלל. והצליח ביותר, אשר הנסייעה משם היתה עוד כיומים לפני הפרעות הנוראות שהתחוללו שם.

. . ובזה אשאר חתנו דו"ש מקלו"ע [דורש שלומו מקרב ולב עמוק] מתברך מאתנו. מנחם".

ביום הושענא רבה תר"צ כתב הרבי הריי"צ מכתב מיוחד, אל כל בני משפחתו שמעבר לים, וזה לשונו:

"... היום הושענא רבה, המנהג שהאב מצליף על הילדים שי' עם הערבה, ומברך אותם שלא ידעו ממכה כל השנה, ויהיו מאושרים ברוחניות ובגשמיות.

אני עתה אחרי התפילה, ועשיתי בחדרי כאילו אתם ילדיי יחיו הייתם עומדים לידי. והנני שולח לכם ילדינו היקרים..."

במכתב מערב ר"ח כסלו תר"צ, ביקש הרבי הריי"צ את חתנו הרבי כי ישיג לו חומר על אגודות צעירים ואברכים כמו "צעירי אגודת ישראל" וכדומה, הנמצאות בגרמניה, כי באותה שעה היה הדבר נחוץ לרבי הריי"צ מאד. במכתב התשובה כותב הרבי:

"למרות כל השתדלותי, לא יכולתי להשיג את ספר התקנון של צאגוד"י [צעירי אגודת ישראל] וכיו"ב. הבטיחו לי, כתבו עד"ז למרכז שלהם פעם ושניים, לא קבלו מענה. כתבו עוד הפעם, וגם אז לא קבלום. ואמרתי בלבי שבטח זה מכבר ישנם אצל כ"ק. בכ"ז נשאר

הפנימי אשר צריך להיות בינינו, הנה בכל עת הי' נמצא לך דבר מענין אשר ישתרע יותר מעל גליון א'.

. . והנני חותנך אוהבך בכ"ע מברכך, יוסף יצחק

על כך הגיע מענת הרבי על שני המכתבים הללו, ובו מסביר את העדר כתיבתו בכל זאת, מיום ד', ב' ניסן, תר"צ:

". . . טעם אי-כתיבתי הוא החוסר

במאורעות מעניינים להודיע. ישנם אנשים שמרכזו והתגברות חיותם, נמצא בעולם העיון, בעולם הרעיון, שעיקר תנועותיהם – שכל חי מתנענע – מועדים לצד פנים, להעולם שניתן בלבם, ולא להעולם שמסביב ומחוצה להם.

אצלי רושם אי-נעים ממה שלא הצליח בידי, וזה גרם לאי הכתיבה. ואנחם עצמי, שבפעם הבאה יעלה בידי למלא אחר הדרישה "בדיוק" יותר"...

במכתב זה, מיום ו' אדר תר"צ, מבהיר הרבי הריי"צ את הסיבה שתגרום את ריבוי המכתבים מהרבי, והיא ההתבוננות ב"היחס הפנימי אשר צריך להיות בינינו":

"חתני יקירי וחביבי הרב ר' מנחם מענדיל שי", ת"ל בעד החוה"ש כה לחי, בנועם קראתי מכתבך מ"ח לחדש העבר.

חושב הנני לברור, כי כאשר שום תשים לפניך האמת באשר הוא, היחס

ואחרי ההקדמה, שגם בעיני עצמי לא נחשב זה למעלה יתרה, הנה, אם מפני תכונות נפשי, או מהתנאים שמחוצה לי, כנראה, גם אני ביניהם. ומאז ומקדם עניים היו חיי במאורעות מעניינים, ומעניינים גם אותי בפנימיותי..."

■

במכתב זה, שנכתב בכ"ה אדר תר"צ, יום הולדתה של הרבנית חי' מושקא ע"ה, מברך הרבי הרי"צ את חתנו הרבי לכבוד יום הולדתה של רעייתו, ואגב מוסיף וכותב לרבי דברי רגש נפלאים על עוצמת החוויה שהיתה לראות את פני "קודש הקודשים" כ"ק אדמו"ר הרש"ב, וכן לראות את החסידים אשר היו בליובאוויטש:

"חתני יקירי וחביבי הרמ"מ שי', ת"ל בעד החוה"ש כה לחי,

ביום הזה הנני לברכך בשמחת יום הולדת בתי רעייתך הכבודה תי'. יתן לכם השי"ת אריכות ימים ושנים טובים ומאירות בטוב אמייתי, טוב כפול ומשולש, טוב לכם, טוב לבריות, וטוב לשמים.

... מה אומר לך יקירי וחביבי, צער גדול ופנימי יש לי על אודותך אהוב נפשי, על אשר לא זכית לראות פני קדש הקדשים [= כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע], הפנים המאירות באור אלוקי ממש, שכינה שרוי' עליו, וכמה פעמים במוחש ראינו כי קרן אור פני הקדש באור צח ומצוחצח אשר איננו באור גשמי, וכמה פעמים זכינו לפנים מסבירות, כלומר אַז מיא האָט אַ קוק גיטאַן אייפּין הייליקין פנים איז מען גיואָהרין קליגר, עס האָט גיעפּינט דיא חושים, עס האָט

מעורר גיוען [=כאשר הביטו על הפנים הקדושות נהיו פקחים יותר, הדבר פתח את החושים, זה עורר את] כחות הנפש השכליים לפעמים גם הנעלמים, ובפרט בימי אלול, ימים נוראים, שמחזות פני הקודש האט מעורר גיוען אייף תשובה [=היה מעורר לתשובה] און חרטה על הלא טוב, ובימי השמחה וההתגלות אין כח בכח הדיבור להסביר וגם לספר גודל עוצם הפלאות רוממות הנפש שהי' בכל אחד אשר זכה לעמוד בהיכל קדש, ובפרט למי אשר רק במחשבתו והסכמתו התקשר בהתקשרות אמייתי.

גם ראות את החסידים אשר היו בליובאוויטש, את תפילתם עבודתם, התמסרותם האמייתית, התמימות הנפלאה, חבל חבל אשר לא זכית לראת כל זה.

אמנם בכל עצב צריך להיות המותר, והוא התשוקה למסור וליתן א"ע [את עצמך], א ועק געבין זיך צוא דער ואס איז טוב באמת [= להתמסר אל זה שהוא טוב באמת], ללמוד הרבה תורה נגלה ודא"ח, להאריך בתפלה בהתבוננות, לפעול בירור וזיכוך המדות, להיות פועל טוב באמת במחשבה דיבור ומעשה, ולנטוע מדות טובות ונעימות באמת.

וביום הזה, תתברכו בטוב משולש, במשבצות טוב גשמי בבריאות הגו"נ, ובברכת שמים מעל באהבה אחוה, ובנין בית וכרם בישראל, בבנים בריאים בעלי נפש בסוד זרע ברך הוי', ודור ישרים יבורך, בפרנסה טובה במנוחת הנפש והגוף, בקביעות עתים לתורה ועבודה פנימית, ברוב נחת וגיל מהוריתם משני הצדדים שי".

על אגרת מלאת רגש זו, השיב הרבי ביום ו', עש"ק ד' אייר, ריגא:

"מקלו"נ [מקרב לב ונפש] אודה על מכ' ליום הולדת את מ' [ושקא] ת'. כן על חלק מכ' המדבר אודותי".

■

הנה אגרת הרבי הריי"צ ליום הולדתה של הרבנית בכ"ה אדר, בה הוא מברכה יחד עם הרבי, שיזכו להמשיך בעצמם את שלשלת הזהב, "שיתחזק ענינה של ליובאוויטש":

"היום ביום הבהיר והמתוק לכולנו, יום ההולדת שלך, ברוב אושר עד מאה ועשרים שנה, הנני מברך אותך בתי היקרה והאהובה, שהשי"ת יתן לך שנים ארוכות שמחות ומאושרות עם אישך חתני יקירי הרמ"מ שי', השי"ת ימלא את כל הבקשות הטובות והחכמות שלך שאת מבקשת מהשי"ת, השי"ת יתן לכם חיים טובים ועדינים ומאושרים, התברכו בילדים טובים בריאים פקחים ועדינים, תברכו בפרנסה טובה, היו מאושרים בדרך היהדות היסודית, כולנו נראה בכם רוב עונג בכל הדברים הטובים, אתם תראו בנו רוב עונג, כולכם ילדים יקרים ומשפחותיכם יחיו תמשיכו הלאה את שרשרת הזהב, שלשלת יחס ישראל תפארתו והדרו, שיתחזק ענינה של ליובאוויטש, הרגשות הנכונים הנאים והעדינים אצל הזולת, לייקר תורה תמימה, תורה ויראת שמים, חסידות, ונזכה שעל כולנו תאיר הזכות הקדושה של הוד כ"ק אבותנו רבותנו הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ".

■

במוצאי שבת, ליל תשעה באב תר"צ, נכנס הרבי אל הרבי הריי"צ, ובמהלך הדיבור גילה לו הרבי הריי"צ סדר 'נשיאותי' בהנחת התפילין למחר (רשימת היומן עמ' קנה):

"שאלני, איך אתנהג בהנחת תפילין למחר. עניתי: עפ"י המבואר בשו"ע, להניח במנחה. ויאמר לי שאניח בצנעא גם בבוקר (ובלבד שלא ירגישו בדבר) תפילין דרש"י. (והוסיף:) וכן היה נוהג אדמו"ר נ"ע, להניח בחדרו שלא יראו. ובעת שהתפללו – אמר תילים וכיו"ב.

(ואח"כ אמר:) פעמים רבות שאלוני – את כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א – על דבר זה, ולא גיליתי זה"...

■

וכך כותב הרבי (רשימות היומן עמ' קסח) על ערב יום הכיפורים שנת תרצ"א, שהלך עם הרבי הריי"צ אל בית הטבילה (יש גם לדייק שמכאן משמע לכאורה, כי הנהגתו של הרבי מאז היתה להיות חגור בגארטל נוסף דק, תחת הבגדים):

"בלכתנו לבית הטבילה, לזה ממני אבנטי הקטן. בבואנו, החזירו לי".

■

במוצאי אותו יום כיפור (תרצ"א), כותב הרבי 'גילוי' מיוחד, ששאלתו את הרבי הריי"צ היא ענין שהתרחש אצל כל אחד מהנשיאים:

"על שאלתי אם לברך "שעשה לי כל צרכי" בנעילת הסנדל במוצאי יום הכיפורים, ענני כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: לייג אָפּ אָפּ מארגען [הנח זאת למחר]. וסיפר: כשהייתי ילד, שאלתי שאלה זו את אבי אדמו"ר נ"ע, וענני

בלשון זה: "לייג וכו'". וכשגדלתי, סיפר לי אדמו"ר נ"ע, ששאלה זו שאל את אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע, וגם זה שאלה אצל הצ"צ נ"ע, והצ"צ נ"ע – אצל אדמו"ר הזקן נ"ע, וכולם ענו כנ"ל..."

מה שבקשתי ברכה בהשגת תורת הדא"ח, התעצמות אתה וכו', הוא רק מפני שמשותקק אני לזה. וכתבתי לכ"ק בקשת ברכה זו, כי מאמין אנכי שאם יחפוץ בזה באמת מקול"ע [מקרב ולב עמוק], הרי, בתור ברכה או תפלה, וועט ער קענען פועל זיין [יוכל הוא לפעול] למע' [לה] שיקויימו כל דברים אלו בי בפו"מ למטה".

בימנו מימי חג הסוכות תרצ"א (רשימות היומן עמ' קסא), כותב הרבי כך:

"בלילה הראשונה נתן לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ב' אתרוגים: א' מקאלאברי וא' מארץ ישראל, באמרו: כן נתנו גם לי [הרבי הרש"ב נ"ע]. וצוני לברך בתחלה על הקאלאברי, ואח"כ לנענע עוד הפעם גם באתרוג של א". ולא לפרסם על דבר זה. עכ"ל".

בתאריך ט' טבת תרצ"א כותב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי מכתב המתעניין בסדר לימודיו של הרבי:

"עוד טרם נענית על מכתבי העבר, אשר בטח אקבל מכתב מפורט, והשי"ת יחזק מוחך ולבך לעבדו ית' בלבב שלם.

מכתב הרבי הרי"צ מיום א', כ"ד כסלו, תרצ"א בו מברך את חתנו הרבי בהתאחדות עם תורת החסידות וכו':

הנני חפץ לדעת מה אתה לומד איזה מסכת, ומה אתה לומד דא"ח, וכמה זמן ביום היינו במעל"ע [=מעט לעת], והאם יש לך שיעורים קבועים ומה המה..."

"חתני יקירי וחביבי הרב מנחם מענדיל שי', שלום וברכה

בתאריך ד' שבט תרצ"ב, מבקש הרבי הרי"צ מהרבי, כי יעבור על קונטרס שכתב בענין איסור גילוח הזקן, ויבקר אותו:

. . מתברך אתה (במכתבך השני) בהשגת תורת החסידות, לאמיתתה, להאחד, ללמדה, להבינה, ולעשותה. ומקרב ולב עמוק הנני מברכך בברכה כפולה ומשולשת, כי יעזור השי"ת, ויקויים דבר הברכה הלזו בקרוב ממש בגו"ר".

"בזה הנני שולח לך קונטרס שכתבתי בהיותי בשנת תרנ"ט בחו"ל על אודות ענין תספורת הזקן, וחפצי הי' אשר תבקרו הדק היטיב, ותשים לבך להעריך איזה דברים עיונים בפלפול ענין זה, כי השעה צריכה לכך".

במענה ע"ז מתאריך ד' שבט תרצ"א, כותב הרבי מברלין, שאכן הוא "משותקק" לברכה זו, ובטוח הוא בכוח ברכתו ותפלתו של הרבי הרי"צ שיוכל לפעול זאת:

בהמשך כותב הרבי הרי"צ:
"היותך פה הי' מביא לי ענג גדול בכלל ובפרט, והשי"ת יעזור לכם במקום שאתם, ואוו איר זייט זאל איך השי"ת

"בי' מכתביו במועדס קבלתי.

מצליח זאיין [היכן שהינכם – יצליחכם
השי"ת] בכל טוב בגו"ר."

במענה לזה (ולשני המכתבים
המובאים קודם) כתב הרבי מכתב ובו
פירט את סדרי לימודיו:

"מכתב כ"ק, בצירוף הקונטרס בענן
תספורת הזקן, בתודה קיבלתי.

אודה על השאלה לשלומינו, שהוא
ת"ל, שלום. ע"ד סדר יום קבוע, הנה
מבואי מרוסיא, עדיין לא הגעתי לזה.
אף שמוכרחני להודות, שמעלות רבות,
והעיקר שמור-זמן, לסדר קבוע. לומד
הנני עתה מסכת ב"ב, אבל ג"ז בלי שעה
וזמן קבוע. אבל רק ע"ז הנני מציר ודואג,
על שאיני יכול להעמיק וללמוד בעיון
מעט, אם מפני "עייפות המוחין", או
מחמת פיזור הנפש..."

ברשימה מזמן שבועות תרצ"ב
(רשימות היומן עמ' רלה) כותב הרבי:

"ביום א' דשבועות בצהרים, אמר לי
כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: איך וועל דיר
געבן אַ מתנה [אתן לך מתנה]:

אדמו"ר נ"ע אמר לי (בחזיון לילה):
כתיב "ובהנשא החיות מעל הארץ
ינשאו האופנים". בא די וואס זיינען שייך
דערצו, דארף זיין די עבודה "ובהנשא
החיות מעל הארץ", אויפהייבען דעם
חיות פון ארציות, "ינשאו האופנים",
אויפגעהייבען די אופנים פון המשכת
הברכה [אצל מי ששייך לזה, צריכה
להיות העבודה "ובהנשא החיות מעל
הארץ", להגביה את החיות מהארציות,

דעם עולם [כשהולכים מעולם הזה – אזי שוכחים מזה העולם...]. וענני: אסך איז מען אליין שולדיג. מ'זוכט צופיל דרכי הטבע [בהרבה מזה אשמים בעצמם, מחפשים יותר מדי דרכי הטבע]. וצריך להיות ובהנשא החיות וכו'. (וסיים:): והקיצותי, והנה השעה שבע וחצי.

אח"כ אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: הנני נותן זה במתנה רק לך לבד. "ובהנשא החיות" – הן זהו תורה, ובמילא

"ינשאו האופנים", נגבהים האופנים של המשכת הברכה].

והסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: זה הי' מענה אדמו"ר נ"ע אלי אף אקלאָגען זיך [על התאוננותי (על ענינים גשמיים שונים)].

והמשיך: ער איז געווען זייער אויפגעלייגט [הוא (הרבי רש"ב) היה מאוד שמח]. אמרתי לו: אז מ'גייט אוועק פון דעם עולם, פארגעסט מען אף

כל שעות היום, אבל בכל אופן אחר התפלה."

ברשימת יומנו מיום א' י"ב כסלו תרצ"ג (עמ' רצד), מתאר הרבי ענין מופלא שבמופלאים:

"היום אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: "פאר היינטיגען מיין חלום, וואלסט געדארפט געבען משקה. גיב מיר א קוש געבען משקה און אנהייבען לערנען חסידות" [עבור החלום שלי היום, היה צריך לתת 'משקה', תן לי נשיקה, תן משקה והחל ללמוד חסידות]. חפצתי לנשקו על היד, והראה לי על מצחו וכו', ואח"כ נשקני על הלחי.

וזהו דבר החלום:

"אמר לי אאמו"ר: וואס ביזט דו צובראכען, בא דיר אין שטוב איז ליכטיג באנאכט" [מדוע הינך שבור? אצלך בבית מואר בלילה...].

והמשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: הקיצותי, והנה הלבנה מאירה בחדר. אבל... (אין לזה כונתו של אאמו"ר באמרו "בא דיר אין שטוב איז ליכטיג באנאכט", כן היתה משמעות רמיזתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א באמרו "אבל...". מ"מ. וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: "והלכתי לחדר הספרים ומצאתי אותך מעיין בספר, אז הבנתי כונת אאמו"ר שבביתי יש אור בלילה..."

ברשימותיו מכסלו תרצ"ג (רשימות היומן עמ' רצו) מצינו את התיאור הבא:

ה"ז שייך לכל, אבל פרטי הדברים (ע"ד החזיון וכו') – לך לבד..."

ברשימת היומן מסוכות תרצ"ג (עמ' רסב) כותב הרבי על מאמר שזכה לשמוע בפרטיות מהרבי הרי"צ (יחד עם גיסו הרמ"מ אורנשטיין):

"כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לא אמר דא"ח ברבים. אבל קראני, וגיסי מנחם מענדל הארענשטיין נ"י, וחזר בפנינו המאמר די"ג תשרי – שלא שמעתי כשאמרו ברבים מפני שנסעתי בשליחותו לקנות לולבים – ד"ה "טעמו וראו וגו'", בשטריימעל ואבנט, אבל בלא מטפחת."

בהמשך הרשימה כותב הרבי:

"כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א נתן לי בשנה זו גם אתרוג ארץ-ישראל – בשותפות עם גיסי מנחם מענדל נ"י – ואמר שצ"ל בחשאי עד"ז".

ברשימה שנכתבה לאחר הושע"ר תרצ"ג, מתאר הרבי ענין מופלא שקיבל מחותנו הרבי הרי"צ:

"בהושענא רבה – נגש אלי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, בעמדי בחדר האכילה, וחבט על שכמי הימינית שלש פעמים, ואמר: גבורות ממותקות.

על שאלתי (לפשר הדבר) – ענה: עד גיל י"ב וי"ג שנה – הי' אדמו"ר נ"ע נותן איין מאל (יאהר?) פריער [פעם אחת נוספת לשנות גילן] היינו פעם א' יתירה על השנים. מ"מ], ואח"כ – ג' פעמים. כן הי' נוהג תמיד (בכל שנה) – במשך

וכן היה פעמים נוספות מאז, שהרבי הריי"צ ביקש את נוכחותו של הרבי או הרבנית (ועיתים שניהם) בעת שהותו בעיירות המרפא ובטיפולים שונים.

■

ביום כ"ו סיון תרצ"ג, כתב הרבי הריי"צ לחתנו הרבי מכתב 'עבודה' ארוך, העוסק בחלקו הראשון גם בפרטי הרכש של ספרית הרבי שנעשו ע"י חתנו. באמצעו כתב הרבי הריי"צ לרבי ע"ד סגנון אותו קיבל ממנו:

"כל אדם יש לו ברכותיו מה שהוא מתברך זה בכה וזה בכה, כי כל ברכה היא בכה, כה תברכו. וגם אני יש לי ברכותי, מה שהנני מתברך ווינטש זיך, און די קינדער יחיו או די קינדס קינדער [מאחל לעצמי, ולידדי, ולנכדי], ויחוס וירחם השי"ת אשר יתקיימו, ולכל לראש (זהו סגנון אשר אתה גלית לי בפעם הראשון נוסח זה, בטח תזכור מתי) כי אני זרעי חתני זרע זרעי, נהי' כלונו לא רק לומדי תורה כ"א למודי תורה..."

■

ביום ה', ט' אלול תרצ"ג, כתב הרבי הריי"צ אל בתו הרבנית, בקשר להנהגתו הק' של הרבי, להסתתר ולהעלים עצמו כו':

"בהיותי במאריענבאד, ביום ראשון שלפני היציאה, הי' אצלי לביקור מר סופר שי' מפאריז, הוא הי' בקרלסבד, הוא בא להתראות, נסב הדיבור, וסיפרתי לו אודות חתני יקירי וחביבי הרב רמ"מ אישך הנכבד שי'. הוא הי' בהתפעלות עצומה, הוא מאד רוצה לערוך היכרות, הוא אדם מאד לבבי, מאד אוהב לעשות טובה. אוהב כבוד, אבל אדם טוב למדי,

"נסבה השיחה ע"ד תפילין דשמושא רבא. ושאלני כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: "יש לך תפילין דשמושא רבא"? עניתי שאין לי.

ושאלתי אם זה ענין בשבילי, וענה: "פאר דיר איז אלץ א ענין" [בשבילך הכל הוא 'ענין'...]. ואמר, שזה כולל ג"כ תפילין דראב"ד. בשניהם – רק תפילין של ראש, ואילו תפילין של יד – הוא דרש"י (לשמושא רבא) ודר"ת (לראב"ד). ואח"כ אמר: אני אכתוב עד"ז (להשיג עבורך תפילין דשמו"ר ודראב"ד), כדי שלא יהי' בפרסום וכו'".

■

בעת ששהה הרבי הריי"צ לצורכי רפואה בברלין, בחורף תרצ"ג, נטל הרבי על עצמו את ארגון כל הקשור לבריאותו של חותנו הגדול. הרבי הרבה להתיידד ולהתייעץ עם טובי וגדולי הרופאים בקשר לטיפולים של חמיו, הרבי הריי"צ, ומכאן ואילך היו הטיפולים והתרופות על פי התייעצות הרופאים עם חתנו הרבי. באותה תקופה נשארה הרבנית בריגא, ובמוצש"ק פרשת שמות, כתב לה הרבי הריי"צ:

"אצל אישך חתננו הרב מ"מ שי' התפתחו כשרונות ארגוניים גדולים, הוא דואג לי לכל. תשומת הלב שלו איננה חידוש לגבי, אבל כל כך הרבה זה כבר יותר מדי, לא רק כחותן מסור אלא כבת טובה.

הנני שמח מאוד מההיכרות שלו עם כל הפרופסורים והרופאים מבחינה אנושית, שאף פעם לא יהי' צורך במקצועיות שלהם, אבל כאנשים יש עניין מסויים בכך..."

כאלה שאפילו כאשר הם לא שואלים גם [כן] אומרים להם, אלו בודאי צריכים לציית..."

בקיץ של שנת תרצ"ה, זרח אור חדש בשמי החסידות, החל להופיע המאסף התורני החשוב, שהיווה בימה לפרסום תורתו שיחותיו ואגרותיו של הרבי הריי"צ לכל העולם – "התמים".

הייתי מאוד רוצה שיערכו היכרות, אבל על ידי דיבור ולא בשתיקה".

בהמשך כותב לה הרבי הריי"צ, כי הוא היה מעוניין שההיכרות תיעשה בנוכחות של אנשים נוספים, וחוזר ומבקש שהרבי יקיים זאת:

"ישנם כאלו שלא רוצים לומר להם אפילו כאשר הם שואלים, [אולם] וכאשר אומרים להם הם מצייתים. וישנם

מענת זו והלאה, החלה התכתבות ענפה בריבוי אגרות ומברקים בין הרבי והרבי הריי"צ, בקשר לעריכה, ניסוח, הגהות ותיקונים, רעיונות לפרויקטים מיוחדים ועוד, הקשורים לכתב-העת הזה.

■

לאחר שהרבי והרבנית התיישבו בפאריז, עמדו יהודי המקום על טיבו של הרבי במהרה, וביקשו למנות אותו בתור רב הקהילה. לאחר שהציעו זאת אישית לרבי ולא נענו, שלחו את ההצעה אל הרבי הריי"צ... מרתק ומרגש לקרוא את האגרת הבאה הדנה בנושא זה, על ביטוייה המיוחדים והנדירים – מתאריך "יד תמוז תרצ"ה:

"בתי יקירתי חביבתי מרת חי' מושקא תי', חתני יקירי וחביבי הרב רמ"מ שי' ת"ל בעד החוה"ש כה לחי,

החוברת שהכילה בתוכה כמות ואיכות שלא נראו עד אז, יצאה לאור בצורה רשמית על ידי "איגוד תלמידי התמימים", ועל כל אחד מששת המחלקות שבו הופקדו ראשי טובי וגאוני החסידים, אמנם, רוב התוכן הוכן לדפוס בעמל וביזע רב ובעבודה מאומצת וכבירה על ידי הרבי.

באגרת דלקמן, מתאריך כ"ב סיון תרצ"ה, כותב הרבי הריי"צ לבתו הרבנית על התפקיד המיוחד שהטיל על בעלה הרבי:

"בעזה"י על ידי עבודתו והתמסרותו של אישך הנכבד חתני יקירי וחביבי הרב שי', יודפס בקרוב כתב עת חשוב מאוד בשם "התמימים". העורכים 'על הנייר' יהיו אחרים, אבל כל העבודה היא שלו, אברך חשוב מאוד מאוד בלי עין הרע. השי"ת יברך אתכם בגו"ר..."

... בימים אלה קיבלתי מכתב מידידנו היקר והנעים מר ריינין שי', אודות הרבנות בפאריז בכלל, והוא כותב שאולי הרב ר' מנחם מענדיל שי' הי' מעונין בכך, מר מערקין שי' שאל האם אפשר לחשוב על כך.

בפאריז הוקם ועד המאחד את כל המנינים שאינם שייכים לקאנסוסטואר, ומר מערקין שי' הוא יו"ר הועד. הועד מתעניין מאוד בשאלת הרבנות, ורוצה מאוד לדעת האם אפשר לדבר על המועמדות לרבנות שלך, חתני יקירי הרב רמ"מ שי'. גם אחד החברים בועד מ'פני' החרדים דפרנקפורט, אורתודוכס מסויים, אדריכל מר פייסט שי', שאל על כך את ידידנו הנעלה מר ריינין שי', והוא לא יודע מה לענות. לפני זמן מה שאל אתכם, ילדים אהובים, וכרגיל נותר ללא מענה.

ידידנו היקר מר ריינין שי' שואל אותי האם זה מתאים שחתני שליט"א יהי רב בפאריז, ואיך אני רואה את זה. הוא רואה שמערקין ופייסט יחיו היו מאוד רוצים בכך. עניתי לידידנו מר ריינין שי' שברצוני לדעת פרטים שונים – אותם הנני שואל במכתב – ואני מבקש ממנו לענות במהירות האפשרית.

ילדים אהובים! אין לי כלל מילים כדי לבטא איזו שמחה גרמה לי ההצעה הזו, וכמה הייתי מאושר, אילו הייתם מקבלים את ההצעה הזו, והשי"ת עוזר והדבר הי' מתממש בשעה טובה ומוצלחת. חבילות חבילות של בריאות היו נוספות לי. זה הי' משמח את לבבי השבור. הנני פונה אליכם ילדים אהובים בבקשה פנימית עמוקה, לשניכם בשוה, לשקול היטב

ובעומק את ההצעה. אני מבקש מאוד תשובה מיידית. ילדים אהובים! התכווננו ברצינות..."

ברשימותיו מחודש החגים תרצ"ז (עמ' שפט), מתאר הרבי אשר הרבי הריי"צ נהג עמו במוצאי יום הכיפורים כמנהג הנשיאים עם בניהם ממלאי מקומם:

"במוצאי יוה"כ פ' הבדיל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בעצמו, ובדיוק שלא להוציא אחרים ידי חובתם, ונתן לי שיורי כוס הבדלה שלו, ואמר שאוסיף עליהם ואבדיל על זה. על שאלתי הרי אין שותים משיורי כוס הבדלה (לעיין שו"ע או"ח סרצ"ו) – השיב: כך הי' נוהג אדמו"ר מהר"ש נ"ע עם אדמו"ר נ"ע, אלא שמפני קנאת וכו', היה עושה זה בחשאי. וכן נהג אדמו"ר נ"ע עמדי: הי' נתן לי שיורי כוס הבדלת יוה"כ פ' שלו, והייתי הולך לחדר אחר ומבדיל עליו..."

עוד כותב הרבי:

"כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ציוני שאקח י"ב הדסים. ואמר לי: אני לוקח י"ג הדסים, אבל זהו ענין אחר, והוסיף: הייתי לוקח ג"כ י"ב הדסים (בחי אדמו"ר נ"ע. הכותב)".

ביום ראש חודש כסלו תרח"צ, כותב הרבי הריי"צ לרבי ומבקש ממנו לעבור על מכתביו – אלו התוכניים, לא העוסקים בעניני ניהול הכלל בלבד – ולבקרם ולשפרם (!) או גם להוסיף בשוליהם מראי-מקומות וצינונים ("עינין פקיחין") לקונטרסי-הלקוטי-דבורים שנדפסו אז:

הנני כופל לבקשך – וכאמור דבקשה זו גזירה היא, ואל תחקור אחר הטעם – קיימו בקבעו [קבלת עול] – והשי"ת יצליחך בגשמיות וברוחניות"...

הרבי נכנס לעובי סוגיא זו, והמורם ממנה ונשאר לנו – הלוא היא רשימת המנורה המופלאה, שנתגלתה רק לפני כחמש-עשרה שנים, ואורכה הוא קמ"א עמודים (!).

במכתב מיום א' תמוז תרצ"ט, כותב הרבי הריי"צ אל הרבי ומבקש ממנו שיואל לכתוב בעצמו ענין כלשהו ב"התמים":

"קובץ התמים עוד לא נגמר, כי בעלי שערי חסידות ובעלי שערי תורה לא נתנו המאמרים אשר עליהם לתת.

וכשאני לעצמי הנני חושב אשר עליך ה' לתת איזה מאמרים הן בשערי חסידות והן בשערי תורה, ואם אין אתה רוצה לפרסם את שמך, אתה יכול להעלימו בשם בדוי כמנהג הגדולים, בעלי ענוה מראנגע [= דרגא] ראשונה, ואם אפשר אשר דבריי יעשו איזה רושם הנני מבקשך בזה".

למעשה פרצה המלחמה, וקובץ התמים התשיעי לא בא לידי דפוס, ואין אנו יודעים מה היה בסוף הדבר.

ברשימתו מ"ליל ב' דהג המצות קודם הסדר" תש"ב (עמ' תיט), כותב הרבי על גילוי פנימי לו זכה:

"כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי:

"ציותי בהלשכה אשר כל מכתב תוכני יעשו העתקה נוספת וישלחו אליך. כוונתי בזה לא רק בשביל להכניסו בילקוט התוכנים אשר אצלך, כ"א בשביל כוונת הבקורת והשכלול, ועם זה איזה הערות והארות בהרחבת הענין, או למלאותם בעיינין פקידין באיזה ליקוטי דבורים והדומה".

ואכן, בסיומה של השנה ערך הרבי "הערות לפענ"ד" למכתבים התוכניים שקיבל אותה השנה.

בתאריך כ"א אדר תרצ"ט, כותב הרבי הריי"צ אל הרבי, ומבקשו בסגנון יוצא מן הכלל, שיקבל על עצמו לערוך 'חיבור' שלם, בקשר לסדר הדלקת הנרות בבית-המקדש:

". . . הנני – כפי הראוי לכתוב, גוזר עליך, אבל אני אינני משתמש בסגנונים כאלו – אפשר כי הרבה טובה נאבדה בסיבה זו, אבל אין אני מוצא בי די כח להשתמש באופן הראוי להיות באמת, ומשתמש רק בלשון נא.

ולכן הנני – מבקשך אשר תכין המכ' אשר ענית לידידינו רש"ז שי' שמוטקין בענין נרות המנורה נר ו' ונר ז' והשיטות שבזה, תבארנו – זאלסטו דאס ריכטיג גוט בעארבעטין [תעבד זאת נכונה] – באריכות, ותסדרנו בסדר תשובה מיוסדת על לשונות המשנה וגמרא בהלכה, ואחרי כן תבאר ענינם על דרך הדרוש והרמז בגוף האדם, מה ענין המנורה, נרותי', המקדש וכליו. ומה ענינם עפ"י דרכי החסידות במסורות הבעש"ט והרב המגיד נ"ע ז"ע. ומה ענינם עפ"י תורת חסידות חב"ד.

ל"סדר מיוחד" אצל כל נשיאי החסידות לדורותיהם. לפתע החל הרבי להשמיע דברים שהפליאו את קהל השומעים:

"היה זה מן הראוי לאסוף את מנהגי כ"ק אבותינו רבותינו הק' זי"ע, ולקבוע ספר מנהגים שיתאים לחיי היום יום, מין חוק לחסידי חב"ד, ובו מנהגי חב"ד בצירוף פתגמים מסוימים וסיפורים קצרים".

וכאן, הוסיף הרבי ופירט אשר "ליקוט מסודר שכזה מסוגל לעשות רק 'פנימי' עמוק, מסודר יסודי, בעל דעת רחבה ועמוקה!".

הקהל האזין בדריכות, בחרדת-קודש, והרבי נ"ע סיים את דבריו:

"אני יכול להסתמך ב"ה על ההצלחה האלוקית שזכיתי לה ב"ה, שכל דבר

אדמור נ"ע אמר לי פעם: "יוסף יצחק מ'דארף טראכטען - במשך הסדר - אף זיין א מענש, וועט דער אויבערשטער העלפען [יש לחשוב - במשך הסדר - להיות 'אדם', ואז יעזור השם]. ובפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות, בעט רוחניות [אל תבקש גשמיות, בקש רוחניות].

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: אבל איני רוצה שידעו שסיפתי לך זה"...

הרבי הריי"צ זה עתה הגיע לארצה"ב, ניצול מעברי פי-התופת באירופה, וכבר החל לפעול במלא המרץ ובהיקף מדהים. בהתוועדות אחרון-של-פסח שנת ת"ש, דיבר הרבי על מעלת היום, וציין שסעודת אחרון-של-פסח זכתה

ותלאות רבות – הצליח הרבי להינצל מגיא-הצלמוות ולהגיע צלחה לשערי אמריקה.

במוצאי חג-הגאולה י"ט בכסלו תש"ג, פנה כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע אל חתנו הרבי, וביקש ממנו, במכתב מיוחד (הפותח בתארים "חתני יקירי גזע תרשישים הרב הגאון וו"ח אי"א מוה"ר..."), לסדר את אותו 'ליקוט' שרק "פנימי' עמוק", "מסודר יסודי", ו"בעל דעת רחבה ועמוקה" מסוגל לסדרו...

הרבי נ"ע פירט לפניו את תוכן בקשתו, בציינו, כי רצונו שה"ליקוט" הנפלא הזה יסודר למעשה במתכונת של "לוח שנה", שיכיל – יום יום – את שיעורי ה'חת"ת' היומיים (שהתפרסמו אז), מנהגי חב"ד, ופתגמים קצרים מתורת החסידות ודרכי החסידים. גם את שם הקובץ בחר הרבי נ"ע בעצמו, "את הלוח אשר יסדר יכנה

שהנני מניח שהוא לטובת הרבים, עוזר השי"ת שבמוקדם או במאוחר, על-ידי כמה סיבות מסיבות שונות, בא הדבר לידי ביצוע. וכך גם תקוותי זו ליקוט מסודר – סוף כל סוף, בעזת"י, תצא מן הכוח אל הפועל לשמחת לבבי, ולתועלת אנ"ש ה' עליהם יחיו".

לשמע הדברים המפליאים האלה, הופתעו החסידים ביותר. השמועה עברה מפה לאוזן, אבל אף-אחד לא ידע להסביר מה בדיוק ייחודיותו של אותו "ליקוט" הדורש 'מלקט' בעל שיעור-קומה כזה. חודשים ארוכים עברו-חלפו להם, ואולם רצון הק' של הרבי הריי"צ עדיין נשאר בגדר תקווה בלבד. מתברר טרם נמצאה אותה אישיות דגולה, רמת-המעלה, שתהיה ראויה לבצע את המשימה הקדושה והאחראית הזאת...

למעלה משנתיים חלפו, ובמהלכן – לאחר תקופה ארוכה של טלטולים

בשם היום יום, לוח אור זרוע לחסידי
חב"ד".

הרבי ניגש מיד לביצוע ההוראה. ליקט
ואסף פנינה אחר פנינה מתוך מאות
שיחות-הקודש ואגרות-הקודש שהיו
לרשותו, ודברים רבים אף דלה מתוך
האוצר הפרטי של רשימותיו. הרבי סידר
דבר דבור על אופנו - מנהגים, סיפורים
ופתגמים - בסדר מיוחד במינו. "הספר'ל
הזה", גילה הרבי עצמו ברבות השנים,
"שנדפס בחיי נשיא-דורנו, היה לנגד-עיניו
בפרטי-פרטיות!".

וברבות השנים כשנמצא גוכתי"ק
אדמו"ר של ה'לוח', הנה בצד כל פתגם,
רשם אדמו"ר הריי"צ בגוכתי"ק את
חלוקת השיעורים דחת"ת.

כשלושה חודשים שקד רבינו על
עריכת ה'לוח' הזה, והשקיע בו "טרדה
רבה", כלשונו (אג"ק ח"א ע' קח), ולקראת
י"א בניסן תש"ג יצא הלוח לאור-עולם.

חיבה יתירה רחש הרבי הריי"צ לקובץ
זה, ואת החיבה המיוחדת הזאת אף לא
הסתיר מעיני הציבור. במכתב מאותם
ימים אל ר' אלכסנדר הכהן, הפליא הרבי
נ"ע מאוד בשבח ה'לוח' ובמעלת עורכו
(תרגום):

"ודאי קיבלתם את הספר 'היום יום',
שהינו ספר בפורמט קטן - כפי שעל
החסידי להיות בעיני עצמו - אך גדוש
בפנינים ואבני-חן מאוצרות אדירים
ואיתנים. זו ב"ה יצירת-איכות חסידית
אמיתית. השי"ת חנו, בלי עין-הרע,
את חתני הרב הגאון ר' מנחם מענדיל
שליט"א שיוכל לבנות היכל-פאר חסידי
זה על 383 חדריו, באופן שיום יום יביע
אומר - כל יום אומר משהו. זהו 'היום

יום' במובנו האמיתי, שכל יום - יום
הוא"..." (אג"ק ח"ז ע' רלא).

■

מאז והלאה, עם הקים הרבי הריי"צ
את המוסדות המרכזיים של ליובאוויטש,
שהלכו והתפתחו במהירות עצומה,
העביר הרבי הריי"צ עוד ועוד ענינים אל
אחריותו של הרבי. כל פרט במחלקות
ה'מרכז לעניני חנוך', 'מחנה ישראל',
ובמיוחד הוצאת הספרים 'קה"ת' - עבר
דרך הרבי.

מרוב טרדותיו העצומות בתקופה
זו, בעריכת ספרים וניהול המוסדות, לא
תמיד יכול היה הרבי להתפנות להשיב
לשואליו דבר. על כך כותב באגרת
מתאריך ה' שבט תש"ו, ממנה נשמעים
היטב היקף וכובד עבודתו:

"העדר מכתבי הוא בסיבת רוב
הטרדות ובפרט בעניני ההדפסה, ולחנם
בא בטענה עלי. ולתת מושג מעבודה
הנ"ל: בזמן האחרון צריך הייתי להגי'
(מלבד קונטרס מזו בעיקר ההוספה
שבתוכה והשמועסן וטאלקס) חוברת
ע"ד פורים, פסח בצרפתית (ע"ד אותה
של תשרי), קובץ פורים באנגלית, ח"א
של דה"י באנגלית, הגהה אחרונה של
"מים רבים",

- באמצע הגהה: ההוספות להצ"צ
(יכללו קכ"ה שו"ת, ויותר ממאה ע'
חידושים על הש"ס, כ"ז מלבד עריכת
מפתחות וכו', קונטרס הצ"צ וההשכלה,
קובץ שיחות כ"ק אדנ"ע (יכיל יותר
משלש מאות ע', מימיוגרף).

- בתחלת הגהה: ספר מאמרי
ילמדנו רבנו, קונטרס עץ חיים, קונטרס
ע"ד אדמו"ר מהר"ש נ"ע (קובץ שיחות

על התגברות העבודה בעריכת ספרים, בנוסף לעריכת הקונטרסים, כותב הרבי באגרת כ"ו מנ"א תש"ט:

"אחרי ההו"ל של הקונטרס לחג הגאולה, מוכרח הייתי לגמור את כל השייך להופעת מפתח מאמרי כ"ק אדנ"ע, הנמצא זה מכבר בדפוס. אח"ז באה ההתעסקות בהו"ל של השדי חמד (כי הכרך הראשון צריך להופיע, מאיזה טעמים, לא יאוחר מי"ב אלול, ובמילא מאיץ המדפיס שלא לעכב גם שאר הכרכים). באמצע ההתעסקות בזה, נתברר שלא יספיקו המחזוריים שלנו הנמצאים אצלנו ובעוד מועד צריך להכין עוד, ובמילא קבלתי הוראה להוסיף בסופם עכ"פ רשימה קצרה ממנהגי חב"ד דעשיית שיש בהם חידוש. בטח, בעוד כשבוע יתון הקונטרס לח"י אלול וכו' וכו'. וכ"ז הוא נוסף על מאמרי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שזה יותר משנתיים שהתחילו להדפיסם, ספר מאמרי תרמ"ג הנמצאים בדפוס, וכו'. וכ"ז הוא נוסף על הטרדות דשאר המחלקות דמל"ח ומחנה – שאיני יכול להטילם על שכם אחרים".

כל זאת כותב הרבי ע"ד עבודת ההו"ל בחדשים תמוז-מנ"א דאותה השנה בלבד. במכתבים נוספים מפרט הרבי עוד מטרדות ההדפסה של הזמן ההוא, וי"ז אייר תש"ט 'מסכם' הרבי:

"דער עולם וויל די ספרים, און כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א האט טענות אז מען דרוקט בכלל ווייניק און מען זאל ארבעטען אין דער אפטיילונג (וויאויך אין אלע אנדערע) מער און אינטענסיווער..."

ורשימת מאמרו), שיחות אדמו"ר שליט"א ש"ת-עד ר"ה תש"א... ספר מאמרי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א (ש"ת-תש"ב), ספר שו"ת בין רב ותלמידו בדת ישראל ומנהגיו אנגלית, קצור שו"ע בשביל הנוער באנגלית ועוד,

ואם ישים אל לבו, אשר נוסף עכה"ל ישנה עבודה בעניני מל"ח מחנ"י וקה"ת מלבד מקצוע ההדפסה – תקותי אשר כמה קושיות, אם ישנם אצלו, יסורו מעצמם..."

בכל הרשימה הזאת, הרבי איננו מזכיר אלא את הספרים שההדיר והגיה בתוספת מ"מ ציונים ומפתחות, אך לא את "לקוטי טעמים ומנהגים" להגדה של פסח שחיבר והדפיס בתקופה זו עצמה. ואמנם לא היה זה החיבור היחיד בהלכה שחיבר בתקופה זו, וכפי שנשמע מאגרתו מכ"ט סיון תש"ו, בה כותב הרבי בין השאר:

"תקותי שאולי יהי בקרוב זמן פנוי אצלי להתעסק בהכנה לדפוס הל' נט"י וברה"נ לאדה"ז עם מ"מ וכו', וכחפץ כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א".

חיבור זה מעולם לא נדפס, ואפשר שלא נסתיימה עריכתו.

בשנים תש"ז-ח-ט, התגברה מאד עבודתו הק' של הרבי במוסדות הללו. כך למשל הורה לו הרבי הריי"צ כי יוסיף מ"מ הערות וציונים במאמרו שלו. בתקופה זו גם עסק הרבי בכתיבת אגרות, תשובות ובאורים, וכשם שאלו הלכו וגברו – כך גם התגברה אז העבודה שבשאר המחלקות הקבועות – קה"ת, מל"ח ומחנה-ישראל.

במקביל ליחסו המיוחד של הרבי הריי"צ אל הרבי, היתה גם התבטלותו והתקשרותו של הרבי לחותנו הרבי הריי"צ בצורה שאין לה אח ורע. את כל פעולותיו הכבירות מייחס הרבי בפשיטות מדהימה לחותנו, כמו במכתב הבא מד' תשרי תש"י, "איני אלא צינור למלאות רצון כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א..."

ובהתוועדות ב' דחג השבועות תש"י, הוסיף הרבי ואמר, "לי נוגע אך ורק חותני. כל שאר הדברים לא מעניינים אותי... נוגע לי שהנני מקושר לרבי (חותני) ודרכו ישירות להשי"ת..."

הרבי גם תבע מחסידים שירגישו ויחשבו על הרבי, ויפעלו מצד הגעגועים אליו. וכך כתב לאחד בט"ו טבת תשי"א - תרגום חופשי:

באגרותיו מן השנים תש"ט-תש"י, מרבה הרבי לצטט את דברי כ"ק חותנו הרבי הריי"צ אליו, בין בענין מנהגי חב"ד ובין בשאר הנושאים. דבר שלא ניכר כל כך במכתביו משנים קודמות. הדבר ברור כי גם בשנים הקודמות היתה כל העבודה מתנהלת בפיקוחו האישי של הרבי הריי"צ, אמנם דבר זה היה חסוי במידה מסוימת. וכך כותב הרבי במכתב מיום כ"ח אדר תש"ח:

"עלי הטיל כ"ק מו"ח אד"ש ענייני בניית ב[ית] ר[בקה] והדפסה... כ"ק מו"ח אד"ש משתדל ומתעסק בכ"ז, והרבה יותר מכפי שמשערים הבריות".

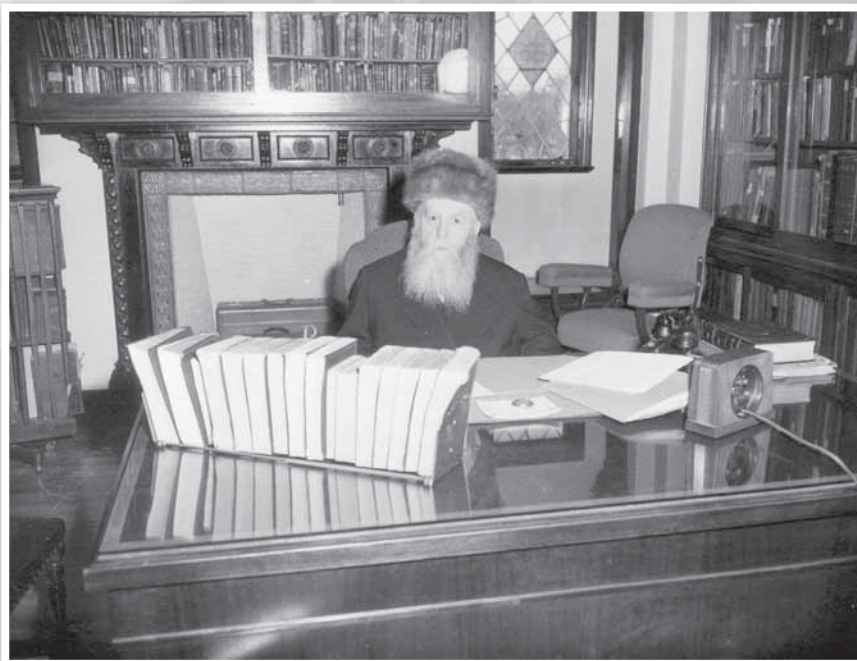
ומספר א' מאנ"ש: כשנכנסתי ליחידות אצל הרבי באחד השנים הראשונות לנשיאות, אמר לי הרבי (התוכן), "יעדער יונגערמאן דארף טראכטן יעדער טאג פאר ברכות השחר און נאך ברכות השחר אויף דעם רבי'ן דעם שווער" [= כל אברך צריך לחשוב כל יום – לפני ברכות השחר ולאחרי ברכות השחר – על הרבי חותני], ובאמרו מילים אלו – פרץ בבכי...

"... ונא להשתדל, הוא וכל חבורתו תי', בכיבוש של החוצה. ואם חסר לפי שעה האווירה המתאימה לזה, יתבוננו שזה מעכב בעד הגאולה, תחיית-המתים וההתראות עם הרבי חותני, עם הרבי אביו וכו' וכו'. האמנם אין געגועים בקרבם? והיש השתדלות שתקשה בעיניהם, ובלבד שיגיעו לזה? ואלו הם דברים כפשוטם, לא ע"ד הצחות".

לשלימות העניין וחביבותו, מובא בזה צרור תמונות ממעמד "קבלת האזרחות" של משפחת בית הרב, ביום חמישי ט"ז אדר תש"ט. מעמד שהרבי טרח להנציח, הן בצילום והן בוידאו (צבעוני!), והשקיע בזה ממון וזמן. בתמונות מיוחדות אלו ניתן להבחין בקשר המיוחד שבין הרבי והרביי"צ.

יחידות נסתיימה בשעה 4 לערך.

אחרי היחידות שאל כ"ק אד"ש אם יש מנין לאמר סליחות, בלבד שלא יבלבלו את ההתוועדות. והי' מנין ואמר כ"ק אד"ש סליחות.

■ ועש"ק פ' נצבים, כ"ז אלול תשכ"א:

כ"ק אד"ש בא בשעה 1:30 לערך.

שאל ע"ד ההתוועדות אם ישבו עד הסליחות דשעה 7 בבוקר.

אמרת: שישבו עד שעה 8-9.

שאל: מי התוועדו?

ואמרת: אלו שיצאו מיחידות.

שאל: אם הי' מדבר ומי הי'?

אמרת: שאני באתי כבר כשהיו מרקדים.

■ ד' כ"ה אלול תשכ"א:

כ"ק אדמו"ר שליט"א נסע להאהל בשעה 10:30 לערך לבוש בלבוש משי. חזר מהאהל בשעה 5:30. לתפלת מנחה פשט הלבוש משי ולבש הלבוש הרגיל.

ביקש למסור להרמ"ל שהיום לא יקבלהו להקראה¹.

■ ה' כ"ז אלול תשכ"א:

ליל יחידות עבור האורחים. גם שיחה לעזרת נשים (דתומכי תמימים ובית רבקה)².

1. הכוונה להמכזיר ר' משה לייב ראדשטיין לרשום מה שכ"ק אד"ש מקריא לו מענות על מכתבים.

2. נדפסה בתורת מנחם התוועדויות תשכ"א ח"ג ע' 228 ואילך.

תשרי תשכ"ב

בקשר עם תקופת חמישים שנה, מאז ימי תשרי תשכ"ב, הננו מגישים בזה יומן בפרסום ראשון, משלהי תשכ"א וימי תשרי תשכ"ב. כפי הנראה מתוכן הענינים, נכתב יומן זה בשעתו ע"י המזכיר הרה"ח ר' יהודא ליב שי' גרונר.

היומן הגיע לשולחן המערכת מאחד הקוראים שי', וזכות הרבים תלוי בו. ובזה הננו חוזרים ומבקשים מכל מי שיש תח"י חומר השייך להדפסה – שיואיל למסרו ע"מ לפרסמו בבימה זו, לזכות ולהרוות צמאונם של תלמידי התמימים ואנ"ש שי'.

■ ש"ק פ' נצבים, כ"ח אלול תשכ"א:

תהלים כרגיל.

התוועדות בשעה 1:30. כ"ק אד"ש עשה קידוש. והי' זייער אויפגעלייגט (אבל נדמה לי גם פארמאטערט). אחרי השיחה השני' ניגנו ניגון של שמחה ועמד ממקומו לרקוד, ורקד בשמחה גדולה, און מיט אלע כחות, ובאמצע הריקוד הי' צריך לאחוז בהשולחן פון איינגעמאטערטקייט.

היו ג' שיחות קודם המאמר. מאמר ד"ה אתם נצבים (אמר שזהו מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב).

אלו שנתנו בקבוקי יין וי"ש, מזג מעט לכוסו ואח"כ לכוס הנותן ואח"כ נתן לו

אח"כ שאל: אם החתן חוזר המאמר כולו בלי הפרעה. ע"ד האורחים אם השתתפו.

אמרתי: רק ב.ח. וכשכבדו אותו עם ב' ברכות. גם ספרתי שהקריאו המכתב תחת החופה קודם להחופה.

ושאל: אם זהו שינוי לגבי עד עתה.

עניתי: כן, כי ע"ע היו קוראים את המכתב באמצע הסעודה (רק פעם א' אצל ב"א של הריד"א שי' קראו קודם לכן).

שאל: אם גם שם ישבו עד סליחות.

ביקש למסור להרמ"ל שהיום וועט ער אים ניט באדערען.

ב.ק. סיפר לי שבשעה 5:30 שאל כ"ק

אד"ש עלי.

בתמונה זו ניתן להבחין בשלט המבקש מן הבאים אל משרד ישיבת "תומכי תמימים" המרכזית, ששכן בקומה השלישית של בית' חיינו - להשתמש במעלית (ולא במדרגות). שלט זה נשאר עוד מזמן חיים חיותו של הרבי הרי"צ, וטעמה של בקשה זו היא כדי שימנעו מעליה במדרגות, דבר היוצר רעש ועלול להפריע את מנוחתו של הרבי

■ ד' כ"ה אלול תשכ"א:

אמרתי: רק ב.ח. וכשכבדו אותו עם ב' ברכות. גם ספרתי שהקריאו המכתב תחת החופה קודם להחופה.

ושאל: אם זהו שינוי לגבי עד עתה.

עניתי: כן, כי ע"ע היו קוראים את המכתב באמצע הסעודה (רק פעם א' אצל ב"א של הריד"א ש"י קראו קודם לכן).

שאל: אם גם שם ישבו עד סליחות.

ביקש למסור להרמ"ל שהיום וועט ער אים ניט באדערען.

ב.ק. סיפר לי שבשעה 5:30 שאל כ"ק אד"ש עלי.

■ ש"ק פ' נצבים, כ"ח אלול תשכ"א:

תהלים כרגיל.

התוועדות בשעה 1:30. כ"ק אד"ש עשה קידוש. והי' זייער אויפגעלייגט (אבל נדמה לי גם פארמאטערט). אחרי השיחה השני' ניגנו ניגון של שמחה ועמד ממקומו לרקוד, ורקד בשמחה גדולה, און מיט אלע כחות, ובאמצע הריקוד הי' צריך לאחוז בהשולחן פון איינגעמאטערטקייט.

היו ג' שיחות קודם המאמר. מאמר ד"ה אתם נצבים (אמר שזהו מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב).

אלו שנתנו בקבוקי יין וי"ש, מזוג מעט לכוסו ואח"כ לכוס הנותן ואח"כ נתן לו הבקבוק לחלק (א' נתן ע"י שליח, ומזוג כ"ק אד"ש לכוסו, אבל אח"כ החזירו להשליח, באמרו שאיתא במדרש דכשנותנים ע"י שליח מחזירים ע"י שליח.

קודם צאתו התחיל לנגן בעצמו אני מאמין, ואח"כ כי בשמחה בעודו יושב, באמצע לקח הסידור וברך ברכה אחרונה ועמד ממקומו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נסע להאהל בשעה 10:30 לערך לבוש בלבוש משי. חזר מהאוהל בשעה 5:30. לתפלת מנחה פשט הלבוש משי ולבש הלבוש הרגיל.

ביקש למסור להרמ"ל שהיום לא יקבלהו להקראת³.

■ ה' כ"ו אלול תשכ"א:

ליל יחידות עבור האורחים. גם שיחה לעזרת נשים (דתומכי תמימים ובית רבקה)⁴.

יחידות נסתיימה בשעה 4 לערך.

אחרי היחידות שאל כ"ק אד"ש אם יש מנין לאמר סליחות, בלבד שלא יבלבלו את ההתוועדות. והי' מנין ואמר כ"ק אד"ש סליחות.

■ ועש"ק פ' נצבים, כ"ז אלול תשכ"א:

כ"ק אד"ש בא בשעה 1:30 לערך.

שאל ע"ד ההתוועדות אם ישבו עד הסליחות דשעה 7 בבוקר.

אמרתי: שישבו עד שעה 8-9.

שאל: מי התוועדו?

ואמרתי: אלו שיצאו מיחידות.

שאל: אם הי' מדבר ומי הי'?

אמרתי: שאני באתי כבר כשהיו מרקדים.

אח"כ שאל: אם החתן חזר המאמר כולו בלי הפרעה. ע"ד האורחים אם השתתפו.

3. הכוונה להמכזיר ר' משה לייב ראדשטיין לרשום מה שכ"ק אד"ש מקריא לו מענות על מכתבים.

4. נדפסה בתורת מנחם התוועדויות תשכ"א ח"ג ע' 228 ואילך.

■ א' כ"ט אלול, ערב ר"ה תשכ"ב:

סליחות בשעה 6.

אחרי סליחות נתן לי את המכתב כללי לראש השנה - שהגיהו רק ז"ע - ובקש להעתיק במכונה באופן שנוכל לעשות הרבה טופסים (בעת שמסר לי המכתב אמר שני פעמים - מסתמא וועסטו זיך קענען פאנאנדער קלייבן).

הליכה למקוה. אח"ז תפלה בציבור. אחרי התפלה בעודו בביהמ"ד - בטו"ת (דרש"י) התרת נדרים. אחרי סיום התרת נדרים אמר: אמן. כן יאמר ד'. א כתיבה וחתימה טובה [כמדומני שזהו הפעם הראשון שאמר "כן .. ד""].

אחרי התפילה נכנסתי ושאל ע"ד המכ' האם העתקתיו כבר ועינתי הן. ואמר להכניסו אליו (בקש עט לחתום על הסטענסיל).

אח"ז התחיל כ"ק אד"ש בלקיחת הפ"נ ואמר: בטח יודעים שהפ"נ שמוסרים אליו זהו בשביל כאן ואינם נלקחים להאהל.

(בעת לקיחת הפ"נ הי' כ"ק אד"ש בלבוש משי. לכל אחד אומר "א כתיבה וחתימה טובה").

בשעה 10:10 לערך שאלני מה נעשה עם יענעם פ"נ⁵ ואמרתי שאברר, נכנסתי והודעתיו שאומרים שבעוד עשרה רגעים, ועדיין לא מוכנים.

אחרי איזה דקות פתח את הדלת ונכנסו. כ"ק אד"ש ישב על מקומו של יחידות לקח את הפ"נ וקרא אותו ואח"כ עבר במהירות על החותמים ואמר: דער

אויבערשטער זאל געבן (בעלה בפ"ע נוסח הברכה⁶).

אח"כ המשיך כ"ק אד"ש בלקיחת פ"נ מהציבור.

נסיעה להאוהל בשעה 12:30 לערך. חזר בשעה 6 לערך. [הפ"נ הכללי קראו כ"ק אד"ש (כמו בכל שנה) בסיום קריאת כל הפ"נ, וקורא הנוסח כולו ואח"כ שמות החותמים].

חזר מביתו בשעה 7.

תפלת ערבית [באריכות קצת]. תיכף אחרי התפילה נענה בראשו שאכנס, וכשנכנסתי הראה לי ג' חבילות [של פדיונות] שיש לארון, שניים מהן באופן תמידי, והשלישי שנוכל לפתחו אחרי ראש השנה.

הכנסתי הדבש והרמונים שהביאו מאה"ק (מכפר-חב"ד), ואמר: דאס דארף מען איבער געבן אויבן, וואס וועל איך זיך מישן אין בעה"בטישקייט, רק שאשאר קצת כאן. כמו"כ להניח שני רימונים עבור ההתוועדות דר"ה.

בעת הסעודה שאל ע"ד הרימונים ושיניחום על השולחן ואח"כ שאל אצל המביא א.ה. ע"ד גידולם ושמירת הדינים וכו'.

■ ב', א' דראש השנה תשכ"ב:

בשעה 9:55 פתח כ"ק אד"ש את דלת חדרו הק' ושאל ע"ד שופר שלישי ונתתי לו. וסידר את השופרות בחדרו בהמטפחות (אדומה ולבנה), אח"כ שוב פתח הדלת ונכנסתי ולקחתי הג' חבילות.

כ"ק אד"ש לקח נוסף על הסידור שלו והשופרות: תהלים עם יהל'אור, סידור

6. לא הגיעו לידינו לע"ע.

5. הפ"נ כללי.

אדה"ו, סידור האריז"ל (של ר' שבתאי)
[כמדומני שזהו פעם הראשון שלוקח אתו
סידור זה].

שיברך רק פ"א). הגי' ההנחה⁷. נתן את נרות
היאצ"ט ושלא אדע איפה הנחתים.

■ ועש"ק פ' האזינו, י"ב תשרי תשכ"ב:

■ ג', ט' תשרי, ערב יוהכ"פ תשכ"ב:

כפרות בשעה 6.

בא בשעה 9:25. הלך ליוניאן.⁸ חזר
בשעה 10:20. שאל עלי (ועל הדואר).

תיכף אח"ז הליכה למקוה (הלכתי אתו
לפתוח הדלת עבורו).

בשעה 11 שאל עוה"פ עלי ואח"כ ביקש
את הרב חדקוב להשיג נהג, כי ממחר
לנסוע להאוהל. אח"כ שאלני להנעשה,
ואמרתי שעדיין לא בא. אמר א"כ אולי
יכולים להשיג לא התדיר ואח"כ יבוא
התדיר ויחזור אתו.

תפלה בציבור בשעה 8 לערך.

בשעה 11:30 לערך אמר שבאם יודל לא
הגיע עדיין אז ליקח טאקסי (יודל כבר הי').

אחרי התפלה - כרבע שעה - בקש
להכניס הלעקאח, רציתי למזוג כוס חמין
ואמר: וואס וועל איך זיי אויפהאלטן.

לא הכנסתי החמין.

לאחדים נתן חתיכה שלימה ולרובם
חלק מחתיכה, ולכאו"א אמר: א שנה טובה
ומתוקה.

נסע לאוהל בשעה 11:35 כשהוא לבוש
בבגד משי. חזר מהאוהל בשעה 6.

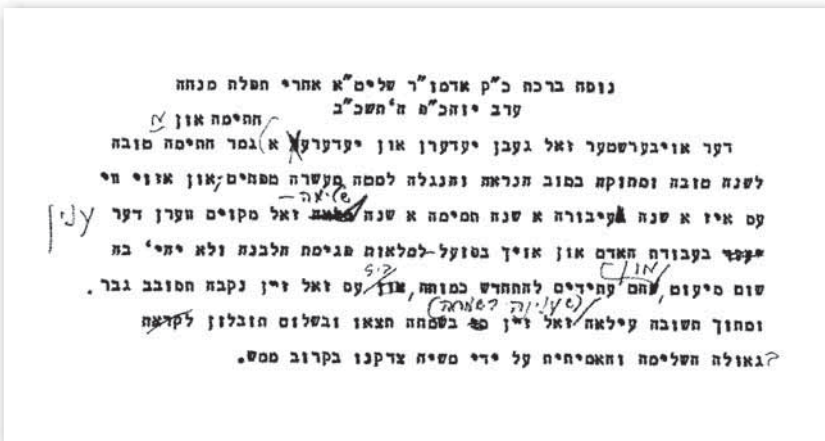
מנחה בשעה 3:15. מלקות קודם לכן.
מנחה בביהמ"ד החדש. קודם מנחה
חלוקת צדקה בהקערות (נתתי לו מטבעות
איזה פעמים).

■ ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשכ"ב:

התוועדות. כ"ק אד"ש עשה קידוש.

תיכף אחרי מנחה עלה על השולחן ונתן
ברכתו של ערב יוהכ"פ (אמר קודם לכן

7. נדפסה בלשון-הקודש בתורת מנחם התוועדות חל"ב
ע' 32. צילום עלה ההגהה - מצ"ב.
8. למקוה. כמנהגו לפני שנוסע לאוהל.

כ"ק אד"ש עמד כל העת - עד שעה
10:30.

לפנות ערב קרא כ"ק אד"ש את הרב
חדקוב ומאיר הארליג ונתן להם האתרוג
שלו אבל לולב שני, ואמר שמחר - יום ב'
דחג הסוכות - יתאחר, ולזה יעמוד הוא
- מאיר הארליג - עם הד' מינים בעת
שהקהל יברכו עליהם.

וכן ה' כל ימי חג הסוכות.

■ ג', ט"ז תשרי, ב' דחה"ס תשכ"ב:

קודם השקיעה התועדות⁹.

כ"ק אד"ש נטל ידיו הק' לסעודה.

מאמר ד"ה יסובבנהו, וקודם המאמר
אמר שזהו מאמר אדה"ז הנמצא בביכלאך
שהוציאו מן המיצר אל המרחב, ולזה
ישתדל לחזור המאמר כמו שהוא, ויה"ר
שכשם שהוציאו הביכלאך, כן יצאו
הנמצאים שם.

כ"ק אד"ש ברך ברכת המזון על הכוס,
ואח"כ חלק מכוס של ברכה, וצוה לנגן.
והרבה פעמים הפסיק חלוקת הכוס של
ברכה וצוה לנגן בשמחה ובחיות.

קודם צאתו התחיל ניגון של שמחה
ובזה יצא בשלום¹⁰.

היו ג' שיחות קודם המאמר. אח"כ
מאמר ד"ה כנשר יעיר קינו. אחרי המאמר
שיחה.

(ה' זייער אנגעצויגן).

■ מוצש"ק האזינו, י"ג תשרי תשכ"ב:

אנשי הכפר נכנסו עם האתרוגים שגדלו
בכפר חב"ד.

בלילה בשעה 11 ביקש ליכנס.

שאלני: וואס מאכט דיין בעה"ב'סטע?

אמרתי: הכל בסדר.

שאל: וואו זייט איר סוכות?

אמרתי: בא זיך.

שאל: ווי גייען די הכנות צו סוכות?

אמרתי: כמדומה שהכל בסדר.

אמר: טוב.

אח"כ דיבר ע"ד הלולבים שהבטיחו
להביאם הלילה.

■ א, י"ד תשרי תשכ"ב:

כ"ק אד"ש בא בשעה 9 לערך.

■ ב', ט"ו תשרי, א' דחה"ס תשכ"ב:

כ"ק אד"ש בא בשעה 8:30.

נכנס לסוכתו עם אתרוג ולולב, אח"כ
פתח את דלת הסוכה ונכנסו זה אחר זה
לברך על האתרוג ולולב שלו.

9. ההתועדות וכן המאמר חסרים ולא נדפסו לעת-עתה.

10. עד כאן הגיע לידינו.

ליובאוויטש הגיעו
לניו-יורק,

את הפועולות והפיצו סביב כל העולם

בספרו "אידישקייט אין אמריקע", נטל על עצמו הסופר האידי אָשר פֿען, את תפקיד "מורה הדרך לחיים הרוחניים היהודיים באמריקה, במחצית השנייה של המאה העשרים" - לצורך כך הוא ערך ביקורים וראיונות רבים עם אדמו"רים, רבנים ואישי ציבור שנמצאו באמריקה אותה השעה, בניסיון למצוא מענה לשאלה, "פניה של יהדות אמריקה – לאן?" - לאחר דרך ארוכה של התחבטות והתפלמסות (המתפרסת על פני יותר מ-500 דפים), הוא מצא לבסוף את התשובה בפאראד ל"ג בעומר, שנערך אל מול בית חיינו - חלק שני - לראשונה בתרגום ללה"ק – ע"י חבר המערכת

בזמן מלחמת העולם השנייה העביר הרב יוסף יצחק זצ"ל שניאורסון את המרכז של חסידי ליובאוויטש לניו-יורק - בשנים אחדות בלבד בנתה ליובאוויטש רשת שלימה של ישיבות באמריקה וקנדה, ובזה נפתח פרק חדש ביהדות אמריקה - ההוצאה הגדולה של ליובאוויטש מוציאה לאור ספרי לימוד במיליוני עותקים - בעברית, אידיש, אנגלית, ספרדית וצרפתית - המחלקה עבור החוואים היהודיים באמריקה - מסיבות שבת לצעירים - העבודה שהמשרד הליובאוויטשאי בניו-יורק מנהל בצרפת, בלגיה, מרוקו, אוסטרליה ובנפרד לחלוטין - מדינת ישראל - פאראד ל"ג בעומר של חמשת-אלפי ילדים, היוצר מעשיה מרשימה...

הפעם הראשונה שנפגשתי עם יושב-הראש של ישיבות ליובאוויטש באמריקה, הייתה בחודש פברואר 1948, בחגיגת היובל מאז יסודה של הישיבה בליובאוויטש, רוסיה. נפגשתי עם הרב שמריהו גורארי' 7700 איסטערן פארקוויי בברוקלין, שם יסד הרבי מליובאוויטש הקודם, אדמו"ר הרב יוסף יצחק זצ"ל שניאורסון את המרכז האמריקאי של המנהלה הליובאוויטשית.

הרב גורארי', שהיה יד ימינו של הרב יוסף יצחק שניאורסון במשך יותר מעשרים וחמש שנים, העשיר אותי אז בידיעות רבות כיצד הרבי מליובאוויטש, מיד בהגיעו לניו-יורק, כשהוא נמלט מן הנאצים, החליט לייסד רשת של ישיבות בערים החשובות של

אמריקה וקנדה. מיד בבואו הוא זימן אליו קבוצה של אברכים ילידי אמריקה, שלמדו בעבר בישיבות חב"ד בפולין, ובזריזות האפשרית הוא ארגן את "מרכז ישיבות תומכי תמימים", שהיווה את ההתחלה לישיבות והמתיבתאות הטירות ברחבי אמריקה. העבודה נעשתה בקדחתנות, ולא לקח הרבה זמן, ובאמריקה וקנדה כבר קמו חמש-עשרה ישיבות ליובאוויטש, בהם למדו בין שלוש-אלפים לארבעת-אלפי בחורי ישיבה. אחוז גבוה מאד מהתלמידים הם צעירים ילידי אמריקה.

מיד לאחר מכן, כשכבר הונח יסוד איתן לישיבות, נוצר ה"מרכז לענייני חינוך", שהתמסר לבעיות החינוך השונות ולניהול ההוצאה הגדולה קה"ת (קרני הוד תורה), שהדפיסה ספרי לימוד שונים לתלמודי-תורה וישיבות של ליובאוויטש. הספרים הללו לא היו רק בלשון הקודש, אלא גם באידיש, אנגלית, צרפתית וספרדית. גם ספרות מדעית הודפסה והופצה במליוני עותקים.

הרבי מליובאוויטש, הרב יוסף יצחק זצ"ל, ייסד גם את "מחנה ישראל", שהוא גוף יוצר שמתעניין ומתעסק בחיזוק היהדות האורתודוקסית באמריקה ובכלל. ההוצאה הליובאוויטשאית הוציאה לאור ספרים רבים בענייני חסידות, חקירה, מוסר והלכה. מנהל ה"מרכז לענייני חינוך" היה הרב ח.מ.א. חדקוב, שהיה נציב של משרד החינוך בממשלת לטביה. הרב חדקוב, חסיד ליובאוויטשאי מסור ונתון, היה גם עוזר קרוב של אדמו"ר הרב יוסף יצחק זצ"ל שניאורסון.

מיד בבואם לאמריקה, בתחילת מלחמת העולם השנייה, חזו הליובאוויטשאים שהחורבן הגדול של יהדות אירופה מוביל לכך שאמריקה הופכת למרכז-התורה הגדול

החדש. לפיכך הם השקיעו את כל כוחותיהם בבניית ויצירת ישיבות כאן בארץ. מיד עם סיום המלחמה, החלו הליובאוויטשאים בפעולות חינוך מסועפות בכל ארצות אירופה, אפריקה ואפילו בישראל, כדי להקים מוסדות תורה מסורתיים חסידיים, בהם שלשלת היהדות הנצחית תמשיך ותימשך.

למלאכה קדושה זו בחלקים שונים של העולם, נעזרה ליובאוויטש בג'וינט. לא לקח זמן רב והליובאוויטשאים יכלו לדווח על פעילות עניפה ונרחבת, אותה הם ביצעו בצרפת, אנגליה, בלגיה, מרוקו, טוניס, אוסטרליה וגם מדינת ישראל.

בין מוסדות ליובאוויטש ניתן למנות ישיבות, מתיבתאות וגם חדרים. בפריז נחנך משרד מרכזי של ליובאוויטש כבר בשנת 1945, תחת הנהלתו של הרב בנימין גורודצקי – נציג אישי של הרבי מליובאוויטש.

ישיבת ליובאוויטש – כמו גם מתיבתא – נוסדה גם בברינוא, סמוך לפריז, בה למדו בסביבות מאה וארבעים תלמידים. הוקמו מספר תלמודי-תורה של ליובאוויטש בפריז עצמה, ובהם למדו כמאה וחמישים תלמידים קבועים, ועוד כמאתיים תלמידים המבקרים בתלמוד-תורה כמה פעמים בשבוע. עוד כמאתיים וחמישים תלמידים משתתפים בשיעורים שנמסרים בבתים פרטיים ע"י מלמדים ליובאוויטשאים. לבד זאת, ייסדה ליובאוויטש עוד שישה תלמודי-תורה מחוץ לפריז. בפריז וסמוך לה, במונטמרנסי, ישנם גם שני בתי-ספר "בית רבקה" לילדות.

אנו מספרים כאן כיצד חיזק הרבי מליובאוויטש את היהדות סביב פריז, משום שהיהדות הליובאוויטשית בצרפת קשורה קשר הדוק עם הפעולות של ליובאוויטש באמריקה, היות שבאותה המהירות שהליובאוויטשאים התבצרו באמריקה – הם יצרו באמצעותה את האפשרות להמשך הפעילות הקדחתנית שלהם גם בארצות אחרות.

זו עובדה, שעם בואו של הרבי מליובאוויטש לניו-יורק, החלה תקופה חדשה בתחום פעילות הישיבות. ולא רק אמריקה לכשעצמה נהייתה למרכז של יהדות-הישיבות, אלא אמריקה הפכה למרכז ממנו החלה נביעה זורמת של היהדות לארצות אחרות, יבשות אחרות. משום שהכל, כל מה שעשתה ליובאוויטש מאז 1940, הגיע באופן ישיר מהמרכז המנהלתי של ליובאוויטש, הנמצא ב-770 איסטערן פארקווי בברוקלין.

כך למשל סיפר לי הרב גורארי', כיצד עלתה התכנית לייסד בישראל את כפר חב"ד, כפר או קיבוץ לחסידי ליובאוויטש שנמלטו מרוסיה הסובייטית אחר מלחמת העולם השנייה. היה זה שר הבינוי הראשון של ישראל, זלמן שזר, שסייע לליובאוויטש להביא לידי פועל את התכנון של הכפר המיוחד, בו תהיה לחסידי ליובאוויטש הפינה האישית שלהם בבית היהודי, מקום ללמוד בו ולעבוד בו. הרב גורארי' נסע אז לארץ למשימה המיוחדת, להקים את הכפר הזה.

בכפר חב"ד, הנושא את שמה של תנועת ליובאוויטש – "חכמה בינה ודעת", מתחלק היום לשניים: במחציתו עובדים, ובמחציתו לומדים תורה. בכפר החסידי הזה של יהדות-התורה, נמצאות בסביבות מאה משפחות. ליובאוויטש בנתה ישיבות בירושלים, תל

אביב, לוד, ראשון-לציון ומספר מקומות נוספים. הישיבה הליובאוויטשאית הראשונה בארץ ישראל הוקמה בשנת 1911...

בנפרד לחלוטין הובילו ליובאוויטש פעילות מסועפת במרוקו, שם החיים היהודיים דעכו ונעלמו כמעט לחלוטין, ממש הופקרו מצידה של היהדות הציבורית. הליובאוויטשאים יסדו ישיבות ומתיבתאות במרכזים היהודיים הגדולים של מרוקו – קזבלנקה, מקנס וצטרו, שם נפתחו גם בתי-ספר "בית רבקה" לילדות. בערים אחרות נפתחו עוד חמש ישיבות-קטנות. מלבד זאת הוקמו תלמודי-תורה ביותר משישים ערים קטנות וכפרים. יותר מארבעת-אלפים ילדים למדו במוסדות ליובאוויטש במרוקו, שם ליובאוויטש באמת עשתה עבודה מתוכננת היטב.

תפוצת הפעילות של ליובאוויטש במוסדות הלימוד מוערכת ביותר משתים-עשרה אלף ילדים וצעירים, אליהם הגיעו. בסביבות ארבע-מאות מורים וראשי-ישיבה פועלים בתנועה החסידיית הזו כדי לחזק את עמדות התורה בשדה החינוך, בחלקים שונים של העולם.

להיכן שהליובאוויטשאים רק מגיעים, רודף אחריהם ה'יחוס' הגדול של עבודת מסירות-הנפש הקבועה לטובת הכלל היהודי, במשך יותר ממאתיים שנים. מייסדה של חסידות חב"ד, רבי שניאור זלמן מליאדי זצ"ל (אדמו"ר בעל התניא), נולד בשנת 1745. הדור השני של ליובאוויטש, הוא רבי דובער, המכונה גם "האדמו"ר האמצעי". הדור השלישי הוא רבי מנחם מנדל, אדמו"ר הצמח-צדק. הדור הרביעי – אדמו"ר רבי שמואל. הדור החמישי – אדמו"ר רבי שלום דובער. השישי – אדמו"ר רבי יוסף יצחק שניאורסון. הדור השביעי – אדמו"ר מנחם מנדל שניאורסון.

שתי הדורות הליובאוויטשים האחרונים, כבר דאגו להתבסס על אדמת אמריקה. היה זה אדמו"ר רבי יוסף יצחק זצ"ל, שהעביר בשנת 1940 את המרכז העולמי של תנועת ליובאוויטש לאמריקה. כאשר הוא נפטר, קיבל את ההנהגה חתנו, הרב מנחם מנדל.

שבע הדורות של ליובאוויטש, שנולדו וחיו על אדמת רוסיה, מילאו תפקיד היסטורי בפיתוחה של היהדות הרוסית הגדולה. בעת הצורך, כשהיה מדובר בהגנה על ענייניו של העם היהודי – הגיעו אדמו"רי ליובאוויטש אפילו עד חצרו של הצאר עצמו. הליובאוויטשאים הפגינו גבורה גדולה, כשהתקוממו כנגד גזירות שונות תחת שלטונו של הצאר, ולאחר מכן תחת הרודנות הסובייטית.

מנינו כאן את שבע הדורות של אדמו"רי ליובאוויטש, והצבענו על הפעולות הגדולות שלהם ברוסיה הישנה, כדי להדגיש יותר עד כמה גדולה זכיינו של הישוב היהודי באמריקה, שזכה להיות הבית החדש של אדמו"רי ליובאוויטש. התיישבותו של הרבי מליובאוויטש כאן בארץ הותירה חותם של תור-זהב חדש בפרקי חייה הרוחניים של יהדות אמריקה.

ישיבות ליובאוויטש באמריקה נמצאות בערים הבאות: ברוקלין וברונקס בניו-יורק. בפייטסבורג, פנסילבניה. פרובינדנס, רוד איילנד. דורטשסטר, ווסטר וספרינגפילד –

מסצ'וסטס. שיקגו - אילינוי. ניו הייבן - קונטיקט. רוטשטר ובופלו - ניו-יורק. ניוארק - ניו ג'רזי. פילדלפיה - פנסילבניה. בריג'ספורט - קונטיקט. במונטריאל וקוויבק - קנדה - ישנם עוד ישיבות ליובאוויטש. הישיבות מחוץ לניו-יורק ומונטריאל נושאות את השם "אחי תמימים".

ודאי מיותר יהיה לציין את העובדה שכל הפעילות של ליובאוויטש - הן בניו-יורק והן בכל רחבי אמריקה, כמו בכל שאר הארצות - עומדות תחת פיקוחו התמידי של הרבי מליובאוויטש "החדש", אדמו"ר רבי מנחם מנדל שליט"א שניאורסון, שהכניס חיים חדשים ואידיאליים נוספים בתנועת ליובאוויטש העולמית.

בכל מסכת חייהם של אדמו"רי ליובאוויטש, הנמשכת יותר ממאתים שנה, היו להם תמיד מספיק חסידים נלהבים, שנתנו לתנועה את האפשרות לבצע את הפעולות שלה. כך קרה כאשר נתעורר הצורך להקים ישיבות בגרוזיה ובוכרה, בנה הליובאוויטשי ישיבות בנקודות כאלו כמו כותאיס, סוכום, באטום וטיפליס. ישיבות ליובאוויטש היו בפולטבה, רוטוב-שעל-הדון, קרמנצ'וג ונעוול. בפולין היו ישיבות ליובאוויטש בוורשה, אוטוצק, לודז', קלושין, חלם ובערים נוספות. היו גם ישיבות כאלו בוילנה ובריגה, ובעוד שתי ערים בלטיביה. הרבי נסע - והחסידים נסעו אחריו. היה גם להיפך, הרבי נסע אל אותם המקומות אליהם נמלטו היהודים. העיקר הוא - הנהגת ליובאוויטש מעולם לא נעצרה, והמשיכה את קו היהדות ללא מנוחה ומרגוע.

כך היה גם באמריקה. הרבי מליובאוויטש אדמו"ר רבי יוסף יצחק זצ"ל שניאורסון הגיע לניו-יורק ב-1940 כשהוא שבור ורצוף, אולם אחר זמן קצר כבר המשיכה מלכות ליובאוויטש לנצוף. בשנת 1945, חמש שנים בלבד אחר בואו של הרבי לאמריקה, כבר עמד תקציב החינוך של ליובאוויטש באמריקה, על סכום עצום של יותר מחצי מליון דולר לשנה!

יש לדעת, שיישיבות ליובאוויטש הן שונות לחלוטין בתחום שכר-הלימוד, מהישיבות האחרות שקמו באמריקה אחר המלחמה. בפרסומים שונים של ליובאוויטש תוכלו לראות את הדברים הבאים:

שכר לימוד: דמי הרשמה ושכר לימוד, כמו גם תנאי פנימייה ואכילה, הם אינם חובה, ומשולמים בצורה חופשית. תלמידים נזקקים מוחזקים תמורת תשלום מזערי, וברוב הפעמים - בחינם לחלוטין.

חלק נכבד מהתלמידים הליובאוויטשיים הגיעו מאמריקה הלטינית וארצות אחרות. ישנם אפילו תלמידים שהגיעו ממרחק, כמו הודו. ישנם גם תלמידים מברזיל, קולומביה, קובה ומקומות אחרים.

הליובאוויטשיים גם הקימו באמריקה "מחלקה לחקלאים", העוסקת בפעילות עם החוואים היהודיים. בזה נהג הרבי מליובאוויטש בבואו לאמריקה, לפי הנהגתו של אביו זצ"ל רבי שלום דובער, שהפיץ את היהדות בין "היהודים ההרריים" של הקווקז, כאשר נודע לו שאין להם מדריכים ומחנכים, והילדים גדלים שם ללא כל חינוך יהודי. הרבי

מליובאוויטש רבי שלום דובער (נולד 1860, נפטר ב1920) הקים אז קול זעקה, על כך שיורד לטמיון דור יהודי שלם, ואז החלה הפעולה להבאת התורה והיהדות אל היהודים בהרים.

באותה הדרך צעד הרבי מליובאוויטש, ויסד באמריקה מחלקה מיוחדת, שעסקה בהבאת היהדות אל אותם היהודים שגרים בחוות מרוחקות. נציגי ליובאוויטש נשלחו מהמרכז לביקורים סדירים אצל יהודי החוות בערי ניו-יורק, מסצ'וסטס וקונטיקט, כמו גם במקומות אחרים. החסידים דאגו לצרכיהם הרוחניים של היהודים הללו, ולחינוך יהודי לילדיהם.

בהשפעתו של הליובאוויטשי גם הונהגה בני יורק "שעת לימוד הדת", לפיה משוחררים אלפי ילדים יהודיים מבתי הספר העממיים לשעה בשבוע, כדי ללמוד לימודי יהדות. תלמידי ישיבה רבים מתעסקים בעבודת הקודש הזו.

הוקמו גם מספר בתי ספר לילדות, תחת השם "בית רבקה" ו"בית שרה".

מה הן התכניות הבאות של ליובאוויטש באמריקה? שאלה זאת הצגתי בפני הרב גורארי' באחד מביקורי 7700 איסטערן פארקוויי.

- לבנות, להמשיך ולבנות. ישיבות, כמה שיותר ישיבות!

ליהדות יש עתיד גדול כאן בארץ, אמר לי מנהל הישיבה, והזכיר לי את ביקורו הראשון באמריקה בשנת 1929 יחד עם הרבי מליובאוויטש אדמו"ר רבי יוסף יצחק זצ"ל. איזה הבדל בגישה! איזה שינוי באווירה! איזה הטבה נעשתה במשך עשרים וחמש שנים! ויכול להיות עוד הרבה הרבה יותר טוב! קרא הרב גורארי' בתקווה.

אולם התשובה הטובה ביותר היתה כנראה "פאראד ל"ג בעומר", אותו יזמו הליובאוויטשאים באביב 1957. זה היה מעמד כזה, שהעיר ניו-יורק - הן היהודית והן הכללית - עוד טרם ראתה. בסביבות חמשת אלפי ילדים יהודיים נטלו חלק במעמד זה. הילדים הובאו ביותר משמונים אוטובוסים מחלקיה השונים של ברוקלין, ונקודות אחרות.

הפאראד אורגן ע"י "רשת מסיבות שבת" תחת ההנהגה של "המרכז לענייני חינוך" הליובאוויטשאי. הפעילות הזו נוצרה מקבוצות צעירים שהחסידיים כינסו מידי שבת, ושוחחו איתם על תורה, יהדות, ניגנו איתם ניגונים חסידיים, ואף רקדו איתם ריקוד חסידי...

הרבי מליובאוויטש, אדמו"ר מנחם מנדל שליט"א שניאורסון, נשא בפניהם שיחה נלהבת. הרבי דיבר על השייכות הגדולה שישנה בין ילדי ישראל ליהדות בכלל, ולחגים ומועדים היהודיים בפרט. הילדים נשאו שלטים שונים עם כרזות שונות, וביניהם, "שמור את השבת – והשבת תשמור על ילדיך" וכדומה. תשומת לב רבה משך אליו השלט עליו התנוססו אותיות אנגליות זועקות, "אס-או-אס!", שהיא כידוע אזעקת-החרום של אונייה במצוקה. לפי הפרשנות הליובאוויטשאית החדשה, משמעות הקריאה היא: קייב צֶּוּעֶר סאַטְךְ־יִי (שמור את השבת שלנו)...

בפאראד ל"ג בעומר הענקי, ניגנו הילדים ניגונים חסידיים, והתזמורת ניגנה "אני מאמין"..." "אני מאמין"...

והנגינה הזו, וכל המעמד הזה, הם אולי התשובה הטובה ביותר לשאלה "לאן מועדות פניה של היהדות באמריקה", ולאן נשואות עיניהם של חלק נרחב מהנוער היהודי:

לאמונה היהודית...

למעיינות העתיקים שלנו...

ויבשר טוב

מכתב מיוחד במינו, מאת הרבי הריי"צ, לאחד שבישרו על לידת בן אצל מי מאנ"ש. בשייכות לזה מספר הרבי הריי"צ במכתב התשובה, מעשיה שלימה שהתרחשה בימי רבינו הזקן, עם חסיד פשוט שהקריב את כל הונו כדי להקדים את בואה של בשורה טובה אל הרבי - במעשה זה מבאר הרבי אשר "שכר מצוה - מצוה", ואותו החסיד זכה בעבור הקרבתו לאיגרת שכתב לו אדה"ז בגוף כתב ידו הק', ולרפואה שלימה לבני ביתו החולניים - "ויהי החסיד ר' שמעון בלעכער, מבשר טוב"

ב"ה כ"ד אדר תרח"ץ,

פערקטאלדסדארף

ידידי וו"ח אי"א... שי, שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ' לחדש זה, נהניתי לשמוע בשורת לידת בן לידידנו . . למז"ט, יתן השי"ת שיגדלוהו לתורה חופה ומעשים טובים מתוך קביעות עתים לתורה והתחזקות בדרכי החסידות ומתוך פרנסה בריוח.

באחת ההתועדות של חסידים, בחורף תרנ"ח, סיפר החסיד הישיש ר' אבא נ"ע מטשאשניק, את אשר שמע בבחרותו בשנת ת"ר או תר"ג מזקני החסידים בעירו ר' אלי' מלמד ור' יואל חנוני, מה ששמעו מהרב החסיד ר' מרדכי האראדאקער המשפיע, מה ששמע בעצמו מפי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן בשנת תקנ"ה בליאזנא, לאמר:

שכר מצוה מצוה, המצוה בעצם עצמותה היא השכר והתגלות העצמות תהי' לעתיד, אבל זהו הקרן קימת של המצוה, אמנם פירותי' של המצוה, אדם אוכל בעוה"ז, והוא בכל מצוה ומצוה בענינה, והיינו דכאשר הוא צריך לאותו דבר הוא נענה.

עובדא הוה בימי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע שבקהלה אחת הי' צער גדול לעדת החסידים בגלל הרדיפות אשר רדפום המתנגדים, וכמה מהחסידים נתפסו למאסר בשביל מלשינות ועלילות שונות, וכאשר רחם

השי"ת ובטל דינא והאסירים יצאו לחפשי כתבו החסידים מכתב להוד כ"ק אבינו הזקן לבשרו מהישועה והפורקן.

באותה עדה הי' חסיד אחד – ור' שמעון שמו – בינוני בידיעה והשגה, אבל מקושר לרבינו הזקן בחבלי עבותו[ת] אהבה ובהתמסרות נפשי, ומרגלא בפומי': א' דער רבי, א' דער רבי.

מלאכתו של ר"ש הי' בלעכער, ולעת מן העתים הי' הולך לכפרים לסחור, והי' מתפרנס בדוחק גדול. וכשהכינו את המכתב הנ"ל לרבינו הזקן, בא החסיד ההוא ויביא מעות בכדי לשלם לרץ מיוחד – שטאפעט – שיוליך את המכתב לרבינו.

בכל עדה ועדה מעדת החסידים הי' בימים ההם ועד מיוחד, אשר כלכל את כל עניני החסידים, ואחד מזקני החסידים הי' המדריך והמחנך, וכל דבר שאירע בעדת החסידים הי' מודיע לכ"ק רבינו.

כאשר בא החסיד הנ"ל והביא המעות לשלם להרץ מבשר לכ"ק לרבינו, הנה חברי הועד שהכירוהו לעני מדוכא שמשתכר אל צרור נקוב ואשתו וילידיו חולים, אמרו לו שאינו רשאי לעשות כן, אבל הוא לא הרפה מהם באמרו, אשר יקר לו הקורת-רוח שעה אחת קודם, שיהי' לו לרבינו ע"י הרץ המיוחד, מכל הון דעלמא וכשבא הדבר לפני זקן העדה, הוא הממונה מאת כ"ק רבינו

גשמי ורוחני במה שהוא צריך לאותה דבר.

בגלל הבשורה אשר בשרני, יבא בחסדי השי"ת על שכרו בפירותי של מצוה, להוושע הוא וזוגתו תחי' בהדרוש להם בגשם ורוח, וישמח השי"ת את לבבם בזרעא חייא וקימא ופרנסה טובה בריווח.

ידידו הדו"ש ומברכו בתור מחנך ומדריך עדת החסידים בעיר ההוא, ומעריך ההערכות לצדקת רמבעה"נ ומעמד בעיר ההיא, יצדיק את החסיד הנ"ל. ויודיע הדבר להממונה – הרה"צ מהרי"ל נ"ע אחי רבינו שהי' ממונה בעת ההיא – את כל אשר עשה החסיד ר' שמעון בלעכער.

וכעבור איזה זמן נסע משולחו של רבינו, החסיד ר' יעקב מסמיליאן נ"ע, על המדינה לאסוף כספי התרומה ויבוא גם לעיר ההיא.

ומה מאד נבהלו כאשר – במעמד כל עדת החסידים – מסר המשולח החסיד ר"י נ"ע אגרת כתב יד קדש, כתובה כולה בכתב יד קדש רבינו, להחסיד ר' שמעון בלעכער, בתודה על אשר שלח שליח מיוחד לבשרו בשורה טובה, ובברכה אשר בגלל זאת יברכהו השי"ת להיות מבשר טוב.

לא עברו ימים רבים ומצבו של החסיד ר' שמעון בלעכער הוטב. אשתו וילדיהם נרפאו, וה' שלח הצלחה ושפע ברכה

בתור מחנך ומדריך עדת החסידים בעיר ההוא, ומעריך ההערכות לצדקת רמבעה"נ ומעמד בעיר ההיא, יצדיק את החסיד הנ"ל. ויודיע הדבר להממונה – הרה"צ מהרי"ל נ"ע אחי רבינו שהי' ממונה בעת ההיא – את כל אשר עשה החסיד ר' שמעון בלעכער.

וכעבור איזה זמן נסע משולחו של רבינו, החסיד ר' יעקב מסמיליאן נ"ע, על המדינה לאסוף כספי התרומה ויבוא גם לעיר ההיא.

ומה מאד נבהלו כאשר – במעמד כל עדת החסידים – מסר המשולח החסיד ר"י נ"ע אגרת כתב יד קדש, כתובה כולה בכתב יד קדש רבינו, להחסיד ר' שמעון בלעכער, בתודה על אשר שלח שליח מיוחד לבשרו בשורה טובה, ובברכה אשר בגלל זאת יברכהו השי"ת להיות מבשר טוב.

לא עברו ימים רבים ומצבו של החסיד ר' שמעון בלעכער הוטב. אשתו וילדיהם נרפאו, וה' שלח הצלחה ושפע ברכה במעשה ידי, ויקיים את ברכת רבינו. ויהי החסיד ר' שמעון בלעכער מבשר טוב מאתו בפרט ומעדת החסידים במקום ההוא בכלל.

וזהו שכר מצוה מצוה, דעי"ז אשר החסיד ר"ש בלעכער נ"ע פעל ועשה הידור מצוה במס"נ – המצוה בעיקרה היא אהבת ישראל, להיות שמח באמת בשמחת חבירו – הנה בזה זכה לטוב

גשמי ורוחני במה שהוא צריך לאותה דבר.

בגלל הבשורה אשר בשרני, יבא בחסדי השי"ת על שכרו בפירותי של מצוה, להוושע הוא וזוגתו תחי' בהדרוש להם בגשם ורוח, וישמח השי"ת את לבבם בזרעא חייא וקימא ופרנסה טובה בריווח.

ידידו הדו"ש ומברכו.

במעשה ידיו, ויקיים את ברכת רבינו. ויהי החסיד ר' שמעון בלעכער מבשר טוב מאתו בפרט ומעדת החסידים במקום שהוא בכלל.

וזהו שכר מצוה מצוה, דעי"ז אשר החסיד ר"ש בלעכער נ"ע פעל ועשה הידור מצוה במס"נ – המצוה בעיקרה היא אהבת ישראל, להיות שמח באמת בשמחת חבירו – הנה בזה זכה לטוב

סיפור זה מוזכר במכתב נוסף מהרבי הרי"צ, מתאריך כ"א חשון תרצ"ט:

ובהעדר הידיעה מצטערים צער רב בכל זה שוכחים מלהודיע, וידוע באחד מחסידיו הוד כ"ק רבינו הזקן, שהי' – ל"ע – בעל יסורים מאיזה ענין פרטי שלו, בבריאות או בפרנסה ושלח מכתבים להוד כ"ק רבינו הזקן לבקש התעוררות ר"ר, וכאשר הורווח לו מצרתו שלח רץ מיוחד – שטאפעט – עם מכתב לבשר להוד כ"ק רבינו הזקן כי הורווח לו, ובירך אותו הוד כ"ק רבינו הזקן שיהי' מבשר טוב...

במענה על מכתבו אודות הטבת בריאות ידידנו ר"א שי' לעווין, ת"ל והנני מחזיק לו טובה הרבה על אשר הודיעני כי הייתי בעגמ"נ רב מהעדר הידיעה, וצויתי פעמיים לכתוב ולהודיע את המצב, ואין עונה, תמה אני על הרבה מאנ"ש שי' הגם שהם קשורים בעבותות אהבה בכמה ענינים ברגש טוב ובענין כזה הנה כאלו נוטל ההרגש, הלא ת"ל הם אבות לבנים ויודעים המה עד כמה נוגע דבר כזה בעומק פנימית הנפש ממש,

מוקדש לחיזוק ההתקשרות לנשיא דורנו
כ"ק אדמו"ר

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

■

ולעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת ר' יעקב ע"ה ב"ר מאיר צבי ע"ה

סטמבלר

נלב"ע י"א ניסן תש"ע

■

הוקדש ע"י ולזכות הרה"ח הרה"ת ר' מנחם מענדל שי' ומרת נחמה פרידה תחי'

והחיילת בצבאות ה' חי' מושקא תחי'

בלוי

